

Канцеларија за демократски институции и човекови права

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
11 декември 2016

Набљудувачка мисија за избори на ОБСЕ/ОДИХР
Конечен извештај

Варшава
28 февруари 2017

СОДРЖИНА

I.	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ	3
III.	ПОЗАДИНА И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ	4
IV.	ИЗБОРЕН СИСТЕМ	5
V.	ПРАВНА РАМКА	6
VI.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА	7
VII.	РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ	10
VIII.	РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ	13
IX.	КАМПАЊА	15
X.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА	16
XI.	МЕДИУМИ	17
	A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА.....	17
	B. ЗАКОНСКА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ.....	18
	C. НАОДИ ОД СЛЕДЕЊЕТО НА МЕДИУМИТЕ	20
XII.	ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ	21
XIII.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ	22
XIV.	УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ НЕ СЕ МНОЗИНСКИ	23
XV.	ПРЕДВРЕМЕНО ГЛАСАЊЕ И ДЕН НА ИЗБОРИ	24
	A. ПРЕДВРЕМЕНО ГЛАСАЊЕ И ГЛАСАЊЕ НА БОЛНИ И НЕМОКНИ ЛИЦА	24
	B. ГЛАСАЊЕ.....	25
	C. БРОЕЊЕ И СУМИРАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ	26
	D. ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕЛИМИНАРНИТЕ РЕЗУЛТАТИ.....	26
XVI.	РАЗВОЈ НА НАСТАНИТЕ И ПРИГОВОРИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ	26
	A. ПРИГОВОРИ ДО ДИК ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ	27
	B. ЖАЛБИ ДО УПРАВНИОТ СУД	28
	C. ПРЕГЛАСУВАЊЕ И КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ.....	28
XVII.	ПРЕПОРАКИ	28
	A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ	29
	B. ДРУГИ ПРЕПОРАКИ	30
	АНЕКС I: АНЕКС 1: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ	33
	АНЕКС II: ЛИСТА НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА НАБЉУДУВАЧКА МИСИЈА ЗА ИЗБОРИ	34
	ЗА ОБСЕ/ОДИХР	42

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
11 декември 2016

Конечен извештај на Мисијата за набљудување на избори на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

На официјална покана, Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) назначи Набљудувачка мисија за избори (МНИ) за набљудување на предвремените парламентарни избори закажани на 11 декември. Мисијата ја оцени сообразноста на изборниот процес со Заложбите на ОБСЕ, другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори и домашното законодавство. На денот на изборите, на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ѝ се приклучија делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и Европскиот парламент (ЕП), кои сите заедно ја формираа Меѓународната набљудувачка мисија за избори (МНМИ).

Во Изјавата за првичните наоди и заклучоци објавена од МНМИ на 12 декември, се заклучува дека „предвремените парламентарни избори претставуваа суштински чекор во решавањето на двегодишната длабока политичка криза. Главните политички сили прифатија низа законски и институционални промени за да обезбедат еднаков терен за натпревар за овие избори. За подлабоките прашања, како што се регистрацијата на гласачи и медиумите, останува да се бара одржливо решение. Кампањата беше конкурентна, но се одвиваше во атмосфера на недоверба на јавноста во институциите и политичкото уредување и наводи за принуда на гласачи. Изборната администрација се соочи со проблеми при подготовката за изборите и проби голем број рокови, но денот на изборите во најголем дел помина добро и без поголеми инциденти“.

Правната рамка е генерално поволна за спроведување демократски избори. Како позитивен аспект, по Пржинскиот договор кој утврди мерки за решавање на политичката криза, значителните подобрувања на изборната легислатива во 2015 година ги зедеа предвид повеќето од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа. Дополнителните измени и дополнувања од 2016 година воведоа временски механизми за меѓупартиски надзор на клучните аспекти од изборниот процес и промени во изборниот систем надвор од земјата. Меѓутоа, некои препораки сепак не беа земени предвид и одредени одредби се двосмислени и спротивни на другите закони. Покрај тоа, иако процесот на реформи ја доби поддршката од четирите најголеми политички партии, одлуките се носеа под притисок на недостиг на време и во отсуство на консултации со релевантните засегнати страни во изборите, што е спротивно на заложбите на ОБСЕ.

Подготовките на Државната изборна комисија (ДИК) за изборите беа попречени од неефикасната внатрешна организација, политизирано носење одлуки и скратените законски рокови. Иако подготовките беа завршени до денот на изборите, неколку рокови беа пробиени и некои процедури не беа докрај разјаснети од страна на ДИК. Работењето на ДИК не беше секогаш транспарентно, бидејќи често одржуваше седници зад затворени врати и не секогаш ги објавуваше своите одлуки. Комисиите на пониско ниво генерално беа професионални во своето работење, иако на некои им недостасуваше соодветен простор, навремено финансирање и опрема. Барањата за балансирана етничка и полова застапеност во изборните комисии генерално беа испочитувани. Од вкупно девет члена на ДИ, две беа жени.

¹ Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ. Неофицијален превод е достапен на македонски и албански јазик.

Како одговор на долгогодишната недоверба во точноста на избирачкиот список, од ДИК беше побарано да го ревидира регистарот на гласачи по пат на вкрстена проверка на неколку бази на податоци и теренски проверки. Процесот на ревизија, кој беше следен од четирите најголеми парламентарни политички партии, резултираше со мал број бришења. Иако процесот донекаде ја подобри точноста на регистарот на гласачи, тој во стварност доведе до одземање на можноста на голем број граѓани да гласаат на овие избори, што е спротивно на меѓународните стандарди и добрите практики. Покрај тоа, политичкиот договор за ревизија на регистарот на гласачи и мерките кои следуваа се однесуваа единствено на овие избори, оставајќи нерешени одредени правни и структурни недостатоци во водењето на регистарот на гласачи.

ДИК регистрираше шест политички партии и пет коалиции за овие избори во процес кој беше генерално инклузивен. Партиите и коалициите кои примарно ја претставуваа заедницата на етничките Албанци учествуваа на изборите самостојно, додека партиите и кандидатите кои ги претставуваа помалите етнички заедници се приклучија на коалиции предводени од партиите кои ги претставуваат поголемите заедници. Процесот на регистрацијата на кандидатите беше генерално сеопфатен, иако под негативно влијание на отсуството на правна јасност за неколку аспекти на номинирање и регистрација, вклучувајќи и за верификација на потписи и одново поднесување на документи за регистрација, како и недоследноста на ДИК во верификацијата на документите.

Во согласност со зголеманата квота за застапеност на жените, 41 процент од кандидатите беа жени. ДИК регистрираше три кандидатски листи кои не го исполнуваа условот за родова застапеност. Беа избрани триесет и осум жени (31,6 проценти), четири помалку во споредба со претходниот состав на Собранието. Жените не беа рамномерно застапени во кампањата како учесници и говорници на митинзите.

Генерално, партиите можеа слободно да ги водат своите кампањи, и се почитуваа основните слободи на здружување, собирање и изразување. Главните пораки беа фокусирани на економијата, емиграцијата на младите и отворање работни места. Иако мнозинството од кандидатите користеа позитивна кампања, беше забележана и негативна и провокативна реторика. Наводите за заплашување на гласачи, принуда, притисок врз државните службеници, купување на гласови и злоупотреба на административните ресурси без значително застапени во текот на кампањата. Таквите постапки предизвикаа загриженост за можноста на гласачите да гласаат без страв од одмазда, како што е пропишано во став 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година.

Регулиративите за финансирање на кампањата се сеопфатни и подразбираат обврска на кандидатите за редовно известување. Меѓутоа, отчетноста и транспарентноста беа намалени поради отсуството на обврска за доставување документирани докази за приходите и трошоците. Како што пријавија кандидатите, не биле преземени никакви мерки во случаите кои трошоците на кампањата ги наминале приходите.

Темите поврзани со меѓуетничките односи беа значително застапени во кампањата, вклучувајќи ги и институционалните односи помеѓу заедниците на етничките Албанци и етничките Македонци и службената употреба на јазиците. Изборната битка беше особено конкурентна кај заедницата на етничките Албанци, каде новоформираните политички сили ја оспорија доминантната позиција на веќе утврдените политички партии. Социјалдемократскиот сојуз на Македонија активно бараше гласови од заедницата на етничките Албанци, меѓу другото и преку номинирање на кандидати од албанската етничка заедница. Медиумското известување за кандидатите од ромската заедница често се служеше со стереотипи.

Значителните измени и дополнувања на Изборниот законик во 2015 година дадоа осврт на некои медиумски прашања, но медиумските реформи предвидени во Пржинскиот договор не се материјализираа. Следењето на медиумите од страна на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека изборните кандидати имаа пристап до медиумите за целите на кампањата, вклучувајќи и преку бесплатен медиумски простор во јавните радиодифузни медиуми. Јавните телевизиски канали во најголем дел се придржуваа до регулативата за покривање на кандидатите во текот на кампањата. Приватните *Сител*, *Канал 5* и *Алфа* не обезбедија балансирано и непристрасно известување во нивните вести, фокусирајќи се на пораките од кампањата на владејачката коалиција. Сомнителни информации преземени од интернет повремено се пренесуваа како политички вести. *Алса-М*, *Телма* и *24 Вести* општо понудија разновидно и често критичко известување за кандидатите и политичките актери во нивните вести.

И покрај подобрувањата на законот и усвојувањето на прирачник на ДИК за приговори и жалби, спроведувањето на процедурите за решавање на изборни спорови не обезбедија во целост ефективен правен лек, спротивно на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа. Најголемиот дел од приговорите доставени до изборната администрација и судовите беа отфрлени врз основа на процедурални недостатоци или отсуство на надлежност. Управниот суд ги одржуваше своите рочишта зад затворени врати. Голем број соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија загриженост во однос на судската независност.

Денот на изборите се одвиваше мирно и без поголеми инциденти, со голема излезност на гласачите. Процесот беше главно оценет позитивно од набљудувачите, иако беа забележани некои процедурални нерегуларности, особено при броењето и сумирањето на гласовите. Набљудувачите забележаа и голем број лица на кои не им беше овозможено да гласаат поради тоа што биле избришани од избирачкиот список при спроведената ревизија на регистарот на гласачи. За транспарентноста на изборниот процес придонесе и активното присуство на голем број граѓански и партиски набљудувачи. Позитивно е тоа што ДИК ги објавуваше првичните резултати по изборни единици на нивната интернет страница во текот на ноќта, а првичните резултати на национално ниво беа објавени со задоцнување.

Постизборниот период го одбележа напната атмосфера и остра реторика, главно од страна на владејачката партија, чии лидери ја обвинија ДИК и голем број претставници на дипломатската заедница во земјата за мешање во изборите. Како резултат на еден пригово од опозициската партија, беше организирано прегласување во едно избирачко место, што не влијаеше врз конечните изборни резултати.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

На официјална покана, на 3 ноември Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) назначи Набљудувачка мисија за избори (МНИ) за набљудување на предвремените парламентарни избори закажани за 11 декември. МНИ, предводена од Тана де Зулуета, ја сочинуваа главен тим од 16 члена со седиште во Скопје и 20 долгорочни набљудувачи (ДН) кои беа распоредени низ целата земја на 9 ноември. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР остана во земјата до 23 декември за да ги проследи случувањата по денот на изборите.

На денот на изборите, на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ѝ се приклучија делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и Европскиот парламент (ЕП), кои сите заедно ја формираа Меѓународната набљудувачка мисија за избори (МНМИ). Роберто Батели беше назначен од Претседавачот на

ОБСЕ за Специјален координатор и лидер на краткорочната набљудувачка мисија на ОБСЕ. Азај Гулијев ја предводеше делегацијата на ПС на ОБСЕ, Стефан Шенах ја предводеше делегацијата на ПССЕ, а Игор Шолтес ја предводеше делегацијата на ЕП. Беа распоредени вкупно 335 набљудувачи од 42 земји-членки на ОБСЕ, вклучувајќи 277 долгорочни и краткорочни набљудувачи на ОБСЕ/ОДИХР, 24-члена делегација на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), 19-члена делегација на Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и 15-члена делегација на Европскиот парламент (ЕП). Отворањето се набљудуваше во 92 избирачки места, а процесот на гласање во 1.337 избирачки места. Бројењето се набљудуваше во 131 избирачки места, а сумирањето на резултатите во сите 8- Општински изборни комисии (ОИК).

МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ја оцени сообразноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди и обврски за демократски избори, како и со домашното законодавство. На овој конечен извештај му претходеше Изјавата за првичните наоди и заклучоци, објавена на прес конференцијата во Скопје на 12 декември и достапна на интернет страницата на ОБСЕ/ОДИХР.²

МНИ на ОБСЕ/ОДИХР им се заблагодарува на државни органи за поканата да ги набљудува изборите, како и на Државната изборна комисија (ДИК), Министерството за надворешни работи, вклучувајќи ја својата постојана мисија во Виена, како и останатите органи на државната и локалната власт, за нивната поддршка и соработка. МНИ исто така изразува благодарност до политичките партии, граѓанските организации и претставниците на медиумите за нивната соработка, како и на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, амбасадите на земјите-членки на ОБСЕ и меѓународните организации акредитирани во земјата, за нивната соработка и поддршка.

III. ПОЗАДИНА И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

Предвремените парламентарни избори на 11 декември многумина ги сметаа за клучен тест за функционирањето на демократските институции, бидејќи следуваа по двогодишна политичка криза.³ Овие избори беа четврти по ред предвремени парламентарни избори од 2008 година. Последните избори беа одржани во 2014 година и резултираа со влада формирана од Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ), со 61 пратеник, и Демократската унија за интеграција (ДУИ), со 19 пратеници. Опозицијата беше составена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) со 34 пратеници и Демократската партија на Албанците (ДПА) со 7 пратеници. Национална демократска преродба (НДП) и Граѓанска опција за Македонија добија по еден пратеник.

Главната опозициска партија го бојкотираше Собранието, тврдејќи дека изборите од 2104 година се наместени. Кризата се продлабочи во февруари 2015 година кога инкриминирачки незаконски снимки од прислушкувани разговори, во кои беше обелоденета наводна вклученост на владини и јавни функционери во корупција, изборна измама и злоупотреба на моќ, доведоа до масовни протести. На 15 јули, како дел од Пржинскиот договор склучен со посредништво на меѓународната заедница, беа закажани предвремени парламентарни избори за 24 април 2016

² Види [претходни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР](#) за поранешна Југословенска Република Македонија.

³ На 9 ноември, [Извештајот за политиката на проширување на Европската Унија \(ЕУ\)](#) забележа дека „земјата е соочена со продолжување на најсериозната политичка криза од 2001 година. Демократијата и владеењето на правото се под постојана закана, особено поради застојот во државата кој влијае на функционирањето на демократските институции и клучните области од општеството. Земјата е изложена на разединувачка политичка култура и недостаток на капацитет за компромис“.

година и беше формирана Канцеларија на Специјално јавно обвинителство кое требаше да започне истраги за наводите од прислушкувањата.⁴

Изборите беа одложени за 5 јуни со образложение дека не се исполнети клучните услови за нивно одржување, имено прочистување на регистарот на гласачи, медиумски реформи и мерки за одвојување на државните и партиските активности. На 7 април, Собранието беше распуштено. Политичката клима се влоши по 12 април, кога Претседателот Ѓорѓе Иванов ги амнестираше сите кои беа обвинети, под истрага или осомничени за вклученост во скандалот со прислушкувањето. Амнестијата предизвика протести и контра-протести. Протестантите, под закрила на *Протестирам*, бараа оставка на Претседателот и откажување на изборите. Опозицијата ги бојкотираше изборите и, од четирите потписници на Пржинскиот договор, само ВМРО-ДПМНЕ достави кандидатски листи. На 25 мај, Уставниот суд го прогласи распуштањето на Собранието за неуставно и изборите за 5 јуни беа откажани.⁵

На 20 јули, четирите главни политички партии, со посредништво на ЕУ и Соединетите Држави, потпишаа нов договор во кој се предвидуваше одржување на избори до крајот на годината.⁶ На 17 октомври, Собранието беше распуштено и избори беа закажани за 11 декември.

IV. ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Помеѓу 120 и 123 пратеници се избираат со четиригодишен мандат, според пропорционалниот изборен модел со затворени листи. Дваесет пратеници се избираат во секоја од 6-те изборни единици во земјата. Како резултат на измените и дополнувањата на Изборниот законик од 2015 година, до три дополнителни пратеници се избираат во една изборна единица надвор од земјата. Бројот на пратеници избрани во единицата надвор од земјата нужно не соодветствува со излезноста на гласачите и зависи од прагот поставен според исходот на претходните избори.⁷ На овие избори не беше избран ниту еден пратеник надвор од земјата.

Иако меѓународните обврски и стандарди не наметнуваат одреден модел на изборен систем, постојниот систем не обезбеди парламентарна застапеност на гласачите од изборната единица надвор од земјата.⁸

Треба да се размисли за ревидирање на прагот за изборната единица надвор од земјата со цел да се обезбеди парламентарна застапеност на тие гласачи, која може да биде пропорционално поврзана со излезноста, како во случајот со гласачите во земјата.

⁴ Четирите најголеми парламентарни партии го потпишаа [Пржинскиот договор](#) и [Протоколот](#), со кои се предвидува спроведување на сеопфатни мерки за решавање на политичката криза, вклучувајќи изборни и медиумски реформи.

⁵ Една недела пред конечната судска одлука, Собранието беше свикано и гласаше за откажување на изборите закажани за 5 јуни.

⁶ Види [Договор од 20 јули](#).

⁷ Кандидат е избран во изборна единица надвор од земјата доколку листата добила ист број на гласови како пратеникот избран со најмал број на гласови од изборната единица во земјата на претходните избори; за изборите во 2016 година тој број е 6.478 гласови. Вториот и третиот кандидат ќе бидат избрани доколку нивната листа освои двојно повеќе односно тројно повеќе гласови, соодветно.

⁸ Став 21 од Општиот коментар бр. 25 на Член 25 од Меѓународната повелба за граѓански и политички права (ИЦЦПР) на Комитетот за човекови права (КЧП) на Обединетите нации од 1996 вели дека: „Иако Повелбата не наметнува примена на конкретен изборен систем, системот усвоен од земјата-членка мора да биде соодветен на правата заштитени со член 25 и мора да гарантира и овозможува слободно изразување на волјата на гласачите“. Види и Дел II.4 [Кодексот на добри практики за изборни прашања](#) на Венецијанската комисија на Советот на Европа од 2002 година.

Изборниот законик дозволува отстапувања од до пет проценти од вкупниот број на регистрирани гласачи во изборните единици во земјата.⁹ Меѓутоа, Изборниот законик не пропишува делимитација на изборните единици, вклучувајќи и постапка за утврдување на границите.¹⁰

Законодавството би требало да предвидува периодична ревизија на границите од страна на независно тело во согласност со промените во популацијата. Кога се врши редефинирање на границите на изборните единици, истото треба да биде направено на транспарентен, непристрасен и инклузивен начин.

На 25 октомври, партијата Унитети го оспори одржувањето на изборите пред Уставниот суд со образложение дека во изборната единица 6 има отстапување од 5,65% од просечната бројка. Судот до денот на изборите немаше одлучено по ова прашање, нути до денот на пишување на овој извештај.

V. ПРАВНА РАМКА

Парламентарните избори се уредени со Уставот, Изборниот законик, Законот за политички партии, Законот за финансирање на политички партии, одредби од Кривичниот законик, Законот за медиуми и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, кои се дополнети со регулативи пропишани од ДИК.

Правната рамка е генерално поволна за спроведување на демократски избори. Како позитивен чекор, изборното законодавство беше значително изменето во 2015 година како дел од Пржинскиот договор, при што измените и дополнувањата се однесуваа на многу претходни препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, особено оние поврзани со начелото на еднаквост на гласот при гласањето во странство, составот и надлежностите на ДИК, и мерките за еднакви услови за застапеност во медиумите во текот на изборната кампања. Тие исто така ги зајакнаа одредбите за одвојување на партијата од државата и за известување за финансирањето на кампањите. Покрај тоа, гласачите сега можат да поднесат приговор во која било фаза од изборниот процес и судовите мора да одлучуваат по изборните спорови во скратени рокови.¹¹

По договорот од јули 2016, дополнителните измени и дополнувања предвидуваа формирање на Привремена комисија за надзор на медиуми и барање за граѓаните со „спорни“ податоци во избирачкиот список активно да се пререгистрираат за овие избори.¹² Овие одредби се однесуваа само на изборите од 2016 година, што ја сигнализира потребата од продолжување на реформите за да се изнајде одржливо решение за овие прашања.

⁹ Дел I.2.2.iv [Кодексот на добри практики за изборни прашања на Венецијанската комисија](#) од 2002 година препорачува рамномерна распределба на пратеничките места во изборните единици со „дозволено отстапување од нормата од до 10%, но во никој случај не повеќе од 15%, освен во посебни околности (заштита на концентрирана етничка заедница која не е мнозинска, слабо населена административна единица)“.

¹⁰ Дел I.2.2.v од [Кодексот на добри практики за изборни прашања на Венецијанската комисија](#) од 2002 година препорачува дека, „за да се гарантира еднаква гласачка моќ, распределбата на пратеничките места мора да се ревидира најмалку еднаш на секои десет година, по можност надвор од изборните периоди.“ Дел I.2.2.vii препорачува тоа да биде спроведено на начин кој е „непристрасен; без да се нанесе штета на мнозинските заедници; (и) земајќи го предвид мислењето на комитетот, мнозинството од членовите на кој се независни...“.

¹¹ Види [Заедничко мислење на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за Изборниот законик од 2106 година](#).

¹² Дел II.2.6 од [Кодексот на добри практики за изборни прашања](#) од 2002 година на Венецијанската комисија препорачува дека основните елементи на изборното право...не треба да подлежат на измени помалку од една година пред избори.“ Меѓутоа, постапувањето по препораките се смета за исклучок од начелото на стабилност на изборното право. Види Дел II.2 од [толковната декларација](#) за стабилност на изборното право.

И покрај подобрувањата на Изборниот законик, некои долготрајни проблеми остануваат нерешени, како на пример во однос на правото на глас на граѓаните кои не живеат во државата, регистрацијата на кандидати, процедурите за повлекување на кандидати и листи и јавните и периодични проверки на границите на единиците од страна на независно тело. Покрај тоа, некои членови се двосмислени или спротивни на други закони и правила, што го прави нивното спроведување несигурно.¹³ Покрај тоа, законските измени беа набрзина усвоени од Собранието, по процес на реформи на кој му недостасуваше транспарентност и значајни консултации со засегнатите страни надвор од четирите главни партии, вклучително и со релевантните државни институции, другите политички партии и граѓанското општество. Тоа е спротивно на заложбите на ОБСЕ.¹⁴

Согласно претходната препорака, Изборниот законик ќе има корист од целосна ревизија заради негова хармонизација, како внатрешно така и со другите релевантни закони. Ревизијата треба да се изврши во јавна постапка по консултации помеѓу сите чинители и релевантни претставници на граѓанското општество.

VI. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Предвремените парламентарни избори беа спроведени од ДИК, 80 Општински изборни комисии (ОИК) и 3.480 Избирачки одбори (ИО) воспоставени во земјата и 46 ИО воспоставени во дипломатско-конзуларни претставништва за гласање надвор од земјата.

ДИК е постојано тело одговорно за целосното спроведување на изборите. Таа е составена од девет члена назначени од Собранието со мандат од пет години, од кои: три члена назначени од владејачките партии, три члена назначени од опозициските партии и тројца независни експерти избрани по пат на јавен оглас. Претседателот и заменикот се избираат од редовите на непартиските членови. ДИК има 34 постојани и 17 привремени регионални канцеларии. Во согласност со претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, ресурсите на ДИК без зајакнати со ангажирање на дополнителен привремен персонал во правниот и ИТ секторот.¹⁵

Согласно претходната препорака, за да се обезбеди одржливост на административниот капацитет на ДИК, сите неопходни работни места во стручната служба треба да бидат редовни, врз основа на јавен оглас за вработување.

Подготовките на ДИК за овие избори беа попречени од неефикасната внатрешна организација и политизираното носење одлуки. Скратената временска рамка за предвремените избори исто така

¹³ Член 150 (2) од Изборниот законик, кој предвидува дека судот е должен јавно да го објави начинот на гласање на секој судија по жалби против одлуки на ДИК за поништување на изборни резултати, содржи спротивставени одредби. Спротивно на тоа, Правилниците за работата на Судовите предвидуваат дека записниците од расправите и гласањето мора да бидат тајни и запечатени во посебен коверт, и не смеат да бидат објавувани во јавност. Понатаму, Член 31 (34-г) од Изборниот законик предвидува дека во случај кога членовите на ДИК нема да постигнат консензус при усвојување на предлог-одлука која се однесува на интересите на мнозинска заедница, може да се поднесе жалба до Управниот суд. Спротивно на тоа, согласно управната постапка, жалба до Управен суд може да се поднесе само против одлуки, но не и против предлог-одлуки, на ДИК.

¹⁴ Став 5.8 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ](#) од 1990 година предвидува дека законодавството треба да биде „усвоено по завршувањето на јавна постапка“.

¹⁵ Бидејќи нивните договори за работа истекуваа на 31 декември 2016 година, ДИК побара продолжување на договорите до април 2017 година.

имаше негативно влијание врз активностите на ДИК.¹⁶ Иако сите подготовки беа завршени до денот на изборите, ДИК пропушти неколку важни рокови, како што се доставувањето на гласачките списоци до политичките партии, затворањето на избирачкиот список, објавувањето на кандидатските листи и дистрибуирањето на изборниот материјал до ОИК и ИО.

Треба да се размисли за ревидирање на Правилникот за работа на ДИК за да се подобри внатрешната организација, ефикасноста и транспарентноста на нејзиното работење.

Одлуките на ДИК генерално беа усвојувано едногласно. Меѓутоа, за спорни политички прашања, членовите гласаа по партиска линија и често се впуштаа во долги процедурални дискусии кои вклучуваа жестоки расправи за толкувањето на законот. Понекогаш, одлуките беа во целост пристрасни. На пример, ДИК го утврди редоследот на кандидатските листи на гласачките ливчиња по пат на ждрепка, но ги подели листите во две групи давајќи им ги првите места на гласачкото ливче на четирите парламентарни партии застапени во ДИК.¹⁷ Иако ниту еден од кандидатите не се пожали, таквата одлука значеше дискриминирање на другите кандидати и беше спротивна на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.¹⁸

ДИК редовно се состануваше. Иако официјалните седници беа отворени за набљудувачите и медиумите, ДИК често одржуваше и затворени работни седници на кои однапред се одлучуваше за суштински прашања по кои треба да се одлучува на јавни седници.¹⁹ Членовите на комисијата, кандидатите и овластените претставници без навремено известувани за седниците на ДИК, но не сите одлуки и записници беа објавени на нивната интернет страница, како што предвидува законот. Ваквите практики ја намалија транспарентноста на работењето на ДИК.²⁰

Согласно во претходната препорака, со цел да се зголеми транспарентноста и јавната доверба во работата на ДИК, сите седници на ДИК треба да бидат отворени за јавноста; сите одлуки на ДИК треба да бидат објавувани на нивната интернет страница редовно и без одлагање.

ДИК има одговорност да обезбеди доследно спроведување на Изборниот законик, но таа не презеде доволно чекори во насока на разјаснување на одредени процедури кои не се

¹⁶ Изборниот законик предвидува дека роковите за активности поврзани со предвремени парламентарни избори се пет дена покуси од оние за редовни избори, со исклучок на времетраењето на изборната кампања.

¹⁷ Првите четири позиции на гласачкото ливче беа, по истиот редослед, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, ДПА, ДУИ и коалицијата предводена од СДСМ. Одлуката на ДИК за начинот на ждрепката не беше објавена.

¹⁸ Став 7.6 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) година ги обврзува земјите-членки да им ги обезбедат на „политичките партии и организациите неопходните правни гаранции за да им овозможат меѓусебен натпревар врз основа на еднаков третман пред законот“. Види и дел 2.3 од [Кодексот за добри практики на Венецијанската комисија од 2002](#) година. Член 6 од Законот за спречување и заштита од дискриминација го дефинира дискриминаторното однесување како „сеео активно и пасивно однесување на јавните органи... кое создава основа за давање привилегии или ставање лица/субјекти во неповолна положба“.

¹⁹ Тоа вклучува одлуки за тендерски постапки за избор на изведувачи на активности поврзани со печатење на изборни материјали, ИТ софтвер за резултати, транспорт на членови на ИО до гласачки места надвор од земјата и услуги за едукација на гласачите. Тендерската документација не беше јавно објавена.

²⁰ Став 19 од [Општиот коментар 34 на Комисијата за човекови права на ОН од 2011](#) година од Член 19 од [Меѓународната повелба за граѓански и политички права \(ИЦПР\)](#) вели дека „За да го стават на сила правото на пристап до информации, земјите-членки треба проактивно да ги вклучат во јавниот домен владините информации кои се од јавен интерес. Земјите-членки треба да ги вложат сите напори за да обезбедат лесен, брз, ефективен и практичен пристап до таквите информации“. Види и Член 10 од Конвенцијата на Обединетите нации противкорупција (УНЦАЦ)

елaborирани во Законикот.²¹ Таквите нејаснотии придонесоа кон недоследно спроведување на процедурите од страна на изборните комисии, вклучително и на денот на изборите. По други прашања, ДИК излезе надвор од своите надлежности, на пример во давањето упатства на гласачите за тоа како да го означат својот глас на гласачкото ливче и што претставува важечко и неважечко ливче.²² Ваквата конфузија, заедно со незнаењето на гласачите како да го означат својот глас на гласачкото ливче, доведе до голем број неважечки ливчиња.

ДИК треба навремено да ги појасни процедурите кои не се елаборирани во Изборниот законик. Сите објаснувања треба да бидат во согласност со одредбите од Изборниот законик.

Комисиите на пониско ниво генерално работеа на професионален и транспарентен начин. ОИК се одговорни за спроведување на изборите во нивните соодветни општини. Тие се составени од пет членови и нивни заменици избрани по случаен избор од редовите на вработените во државната администрација, назначени на период од пет години. ИО се составени од три членови избрани по случаен избор од редовите на вработените во државната администрација, еден член назначен од страна на владејачките партии и еден член назначен од страна на опозициските партии, со мандат од четири години. Законикот предвидува рамномерна застапеност на етничките групи и секој од половите во органите на изборната администрација, како и обезбедување на изборниот материјал на јазикот на малцинствата.²³ И покрај некои задоцнети промени во составо на ОИК и ИО, барањата за рамномерна етничка и полова застапеност во изборните комисии генерално беа испочитувани. Меѓутоа, од деветте членови на ДИК, само две се жени.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа дека на некои ОИК им недостасуваа соодветни простории и опрема.²⁴ Голем број ОИК ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека не ги добиле на време неопходните финансии за навремено спроведување на изборите и некои ОИК обезбедиле сопствени финансии. Меѓутоа, недостатокот на финансии не го попречи процесот на подготвување на изборите.

ДИК спроведе каскадни обуки и изготви програма за е-учење, прирачници и видеа за изборните комисии. Обуките кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беа позитивно оценети од страна на учесниците и граѓанските организации. ОИК спроведоа ограничени обуки за сите ИО, главно преку видео за обука и посебни обуки за претседавачите на ИО со цел појаснување на најважните аспекти од процесот на гласање. Меѓутоа, прирачникот за ИО не беше достапен на многу од обуките, а некои ОИК пријавија дека прирачниците биле дистрибуирани заедно со изборниот материјал само еден ден пред денот на изборите.

²¹ Процедурите за кои ќе беше корисно да се даде појаснување се однесуваат на начинот на поставување на гласачките паравани со цел да се обезбеди тајност на гласањето; несовпаѓањата забележани помеѓу фотографиите во личните исправи на гласачите и оние во избирачкиот список; пребројувањето на гласачките ливчиња од страна на ОИК и ДИК; начинот на утврдување на важечки и неважечки ливчиња; и запечатувањето на чувствителниот изборен материјал од страна на ИО пред доставувањето на истиот до ОИК.

²² Изборниот законик предвидува дека гласачкото ливче е важечко доколку е заокружен редниот број на кандидатот. Меѓутоа, според упатствата на ДИК, важечко е и она ливче на кое е заокружено името на кандидатот или неговиот симбол, а неважечко е она ливче кое е целосно или делумно пречкртано, чиј број не соодветствува на релевантното избирачко место или не содржи печат од ИО. Понатаму, во Прирачникот на ИО беше наведено дека ливчето е неважечко доколку е обележано со пенкало во друга боја освен сина.

²³ Во општините во кои етничките заедници сочинуваат најмалку 20 проценти од населението, тие треба да бидат застапени во ОИК и ИО, и сите образци и изборни материјали, вклучувајќи ги гласачките ливчиња, треба да бидат достапни на нивниот јазик. Во изборните единици во кои најмалку 20 проценти од населението зборуваат на еден од шесте официјално признаени мнозински јазици, кандидатските листи може исто така да бидат поднесени на тој јазик. Секој од половите треба да биде застапен со најмалку 30 проценти во членството на сите изборни тела

²⁴ Како што беше забележано во Ново Село, Оризари, Куманово, Тетово, Теарце, Гостивар, Врапчиште, Маврово, Јегуновце, Желино, Брвеница, Боговиње и Кратово.

ДИК треба да размислува во насока на обезбедување посеопфатни обуки на комисиите на пониско ниво со фокус на процедурите на денот на изборите.

ДИК спроведе ограничена кампања за едукација на гласачите. Таа отвори и телефонска линија на која граѓаните може да пријавуваат нерегуларности на денот на изборите. Како позитен аспект, голем број граѓански организации спроведоа кампањи за подигање на свеста на граѓаните за тајноста на гласањето и учествувањето на избори.

ДИК треба да размислува во насока на развивање на сеопфатна и навремена програма за едукација на гласачите. Особено внимание треба да се посвети на начинот на кој се означуваат гласачките ливчиња и тајноста на гласањето.

VII. РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ

Регистрацијата на гласачите е пасивна, со исклучок на гласачите кои привремено престојуваат во странство, кои мора да се регистрираат активно. Според Уставот, сите граѓани со наполнети 18 години на денот на изборите имаат право на глас, освен ако тоа право не им е одземено со правосилна судска одлука.²⁵ Меѓутоа, само гласачите со валидна лична карта или биометриски пасош, и со постојано живеалиште во земјата, се вклучени во регистарот на гласачи. Ваквите ограничувања се спротивни на уставната одредба за универзално право на глас како што е предвидено во став 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година.²⁶ Покрај тоа, Изборниот законик содржи спротивставени одредби во однос на правото на глас на гласачите кои живеат надвор од земјата.²⁷

Сите гласачи со право на глас треба да бидат додадени на избирачкиот список, независно од важноста на нивната лична карта или пасош, како што е пропишано со Уставот.

ДИК ја има одговорноста за одржување и ажурирање на регистарот на гласачи со информациите кои ги добива четири пати годишно од Министерството за внатрешни работи (МВР) врз основа на базата на податоци на граѓани со важечки документи на идентификација и регистрирано живеалиште. Покрај тоа, Основниот суд доставува до ДИК листи со лица лишени од избирачкото право.

По Пржинскиот договор, и како начин да се одговори на долгогодишната недоверба во точноста на избирачкиот список, ДИК доби задача да го прегледа регистарот на гласачи преку вкрстена

²⁵ Член 24 од Уставот предвидува дека „загарантираните човекови права и слободи може да бидат ограничени само со закон и само во случаи утврдени со Уставот [...]“. Лишувањето од избирачкото право врз основа на ментален хендикеп е несообразно со Членовите 12 и 29 од [Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лицата со хендикеп од 2006](#) година. Види и став 9.4 од Соопштение број 4/2011 на Комитетот на ЦРПД од 2013 година (*Золд Бујдошо и петмина други против Унгарија*) кој истакува дека: „Член 29 не предвидува никакви разумни ограничувања, ниту пак дозволува исклучоци за кои било групи лица со хендикеп. Оттука, исклучувањето на избирачкото право врз основа на претпоставен или реален психички или интелектуален хендикеп, вклучувајќи и ограничување во согласност со лична проценка, претставува дискриминација врз основа на хендикеп, во рамките на значењето на Член 2 од Конвенцијата“.

²⁶ Став 7.3 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) ги обврзува земјите-членки да „гарантираат универзално и подеднакво право на глас на секој возрасен граѓанин“. Види и делови I.1.1 и I.1.2 од [Кодексот на добри практики на Венецијанската комисија од 2002](#) година. Член 22 од Уставот предвидува дека „Секој граѓанин со наполнети 18 години живот стекнува избирачко право. Избирачкото право е еднакво, општо и непосредно и се остварува на слободни избори со тајно гласање“.

²⁷ Член 41(4) вели дека во избирачкиот список се запишуваат само оние граѓани кои имаат живеалиште во земјата. Член 6(1) предвидува дека секој граѓанин со „постојано живеалиште во изборната единица“ има право да избира, вклучувајќи ги и оние во изборната единица надвор од земјата.

проверка на различни бази на податоци од 11 институции, како и преку спроведување на теренски проверки.²⁸ Меѓутоа, ДИК не можеше да ја провери веродостојноста на добиените податоци од државните институции бидејќи немаше директен пристап до базите на податоци и документите.

Процесот на проверка, кој беше набљудуван од четирите најголеми политички партии, доведе до бришење на мал број, воглавно починати, граѓани. Покрај тоа, податоците на 39.502 гласачи беа идентификувани како „спорни“ и овие граѓани мораше да се пререгистрираат, а за 171.500 беше утврдено дека привремено престојуваат во странство и беа заведени на посебен список на гласачи надвор од земјата.²⁹ Сепак, тие можат да гласаат во земјата на нивната последна пријавена адреса. Иако процесот донекаде ја подобри точноста на регистарот на гласачи, тој исто така им ја одзеде можноста на голем број граѓани да гласаат. На 13 ноември, ДИК одлучи да избрише 28.341 евидентиран гласач од регистарот. Спротивно на меѓународните стандарди и добрите практики, овие гласачи немаа можност да поднесат жалба за да бидат додадени на избирачкиот список.³⁰

Треба да се воспостави механизам за навремен и ефективен правен лек за сите гласачи со право на глас кои не се пронашле на избирачкиот список, за истите да можат да го реализираат своето право на глас.

На овие избори, гласачите можеа да ги проверат и изменат своите лични податоци во регионалните центри на ДИК во текот на периодот на јавен увид од 28 октомври до 11 ноември. И покрај законската обврска, регионалните канцеларии на ДИК не прикажаа отпечатен избирачки список и гласачите кои ги посетија канцелариите можеа да ги проверат своите податоци единствено на компјутерите на ДИК. Гласачите можеа да ги проверат своите личните податоци и на интернет, како и имињата на оние кои се регистрирани на други адреси. Според ДИК, мал број од 10.274 гласачи кои ги посетиле канцелариите на ДИК побарале корекции.³¹ Гласачите со привремено престојувалиште надвор од нивната општина, како што се студентите, привремено вработените лица, припадниците на армијата или пациентите во болниците, можеа да гласаат единствено во нивното постојано место на живеење.

Проверката на регистарот на гласачи се однесуваше единствено на овие избори. Правните и структурните недостатоци во водењето на регистарот на гласачи не беа разгледувани. Според Изборниот законик, единствено граѓаните со пријавена адреса на живеење во земјата може да бидат внесени во регистарот на гласачи. Меѓутоа, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше информирана дека гласачи се додаваат во регистарот на гласачи и врз основа на адресата на нивното привремено живеалиште, а понекогаш дури и на адресата на која се родени. МВР не води

²⁸ Теренските проверки се вршеа од 28 март до 6 април. На 26 април, ДИК пријави 44.308 гласачи заведени на адреси на кои постојат повеќе од 20 регистрирани гласачи или на кои се регистрирани повеќе од шест презимиња.

²⁹ На 23 јули, член 196 од Изборниот законик беше надополнет со одредби кои ги дефинираат овие две категории на гласачи. Гласачите за кои не постојат активни податоци и евиденции во базите на податоци на други институции по 1 јули 2015 година се смета дека живеат во странство, додека оние за кои не постојат податоци во други институции освен во регистарот на МВР, и кои при теренските проверки не биле пронајдени на нивните домашни адреси, имаат обврска да се пререгистрираат. Датумот на пресек, 1 јули 2015, не е наведен во ниту еден правен документ и беше утврден од страна на ДИК како резултат на политички договори.

³⁰ Член 7.3 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#), Член 25(б) од [ИЦЦПР](#), став 3 и 11 од [Општиот коментар на Комисијата за човекови права на ОН](#) од 1996 год. Според дел I.1.2.iv од [Кодексот на добри практики на Венецијанската комисија](#), „треба да постои административна постапка – предмет на судска контрола – или судска постапка, која ќе овозможи регистрација на гласач кој не е регистриран; регистрацијата не треба да се врши во избирачкото место на денот на изборите“.

³¹ Како резултат, направени се 176 промени, 88 лица се додадени, и 71 се избришани поради погрешна адреса или смрт.

доследна евиденција на двете категории на адреси – привремено престојувалиште и постојано живеалиште.³² Врз основа само на изјава, граѓани можат да бидат регистрирани на привремена адреса во земјата и да им биде дозволено да гласаат на истата, иако не живеат на пријавената адреса или можеби дури и немаат постојано живеалиште во земјата. И покрај правните одредби од кои произлегува обврската на МВР да ги регистрира граѓаните кои ја напуштиле земјата на период подолг од три месеци без тоа да го пријават, и да врши проверка на изјавите за привремена адреса, МВР покажа ограничено проактивност во ажурирањето на регистарот на адреси.³³

Дополнителен структурен проблем е квалитетот на регистарот на адреси, главно поради нецелосната евиденција на смртни случаи, погрешно внесени или застарени имиња на улици, како и поради отсуството на ефикасна координација помеѓу надлежните агенции.

Согласно претходната препорака, ДИК и МВР треба да го продолжат процесот на ажурирање на регистарот на гласачи преку координирана работа, според јасно дефинирани одговорности и постапки. Потребни се соодветни ресурси и време за да се оствари оваа задача пред следните избори. Овој процес треба да има за цел да изнајде одржливо решение за структурните проблеми, да биде транспарентен и да обезбеди пристап на политичките партии и граѓанското општество.

Законот за пријавување на престојувалиште и живеалиште треба да биде ревидиран за да обезбеди доследни дефиниции на она што значи привремено престојувалиште и постојано живеалиште на граѓаните кои живеат во земјата и во странство, како и ефикасни механизми за ажурирање на регистарот на адреси од страна на МВР. На правните недоследности треба да им се даде осврт за да се обезбеди точност на податоците во регистарот на гласачи врз основа на реалното место на живеење на граѓаните.

ДИК одобри 20.573 и отфрли 458 барања за гласање во странство.³⁴ Голем број барања беа поднесени од иста адреса на електронска пошта, со значителен број од нив поднесени од исти адреси на Интернет протокол во Скопје, Битола и Штип. Неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија сомневање во интегритетот на процесот. Некои политички партии ја известуваат НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека им помагале на гласачите при пополнувањето на нивните барања. Од гласачите се барало да се изјаснат за својата етничка припадност, што, според ДИК, било неопходно заради печатење на изборните материјали на јазиците на етничките заедници кои не се мнозински. Само 8.229 гласачи гласали во странство, што оди во прилог на сомнежите дека некои граѓани биле регистрирани од страна на политичките партии без нивна согласност.³⁵

За да се зголеми јавната доверба во процесот, треба да бидат преземени мерки за да се обезбеди дека активната регистрација за гласање во странство може да ја изврши единствено гласачот лично.

³² Трајното живеалиште и привременото престојувалиште се дефинирани со членови 2 и 4, соодветно, од Законот за пријавување на живеалиштето и престојувалиштето на граѓаните. Привременото престојувалиште се пријавува врз основа на лична изјава, додека живеалиштето се пријавува врз основа на сопственост или правно заверен договор за закуп.

³³ Според евиденцијата на МВР, само 586 лица во земјата пријавиле привремено престојувалиште во земјата надвор од нивното место на живеење во текот на 2016 година. МВР не ги проверува документите кои се доставуваат како доказ за адреса при обновување на лични карти, пасоши или возачки дозволи.

³⁴ Според ДИК, од 21 октомври, официјално се регистрирани 76.721 граѓанин кои привремено престојуваат во странство.

³⁵ Некои гласачи ја известуваат ОБСЕ/ОДИХР дека не можеле да гласаат во земјата бидејќи биле регистрирани да гласаат во странство без нивно знаење или согласност.

На 18 ноември, два дена по истекот на законскиот рок, ДИК им достави на изборните кандидати копии од прелиминарниот избирачки список. СДСМ побара дополнување на списокот со 45 лица кои неодамна ги обновиле своите лични карти и 348 гласачи идентификувани преку теренски проверки спроведени од страна на партијата, како и бришење на 800 гласачи кои не биле пронајдени на нивните домашни адреси. ДУИ побара пет гласачи, чии барања биле доставени со задоцнување од страна на регионалните канцеларии на ДИК, да бидат додадени на списокот. ДИК го отфрли барањето на СДСМ и го прифати барањето на ДУИ.³⁶ ДИК исто така одобри бришење на 107 од 120 гласачи, колку што побара една граѓанска организација.³⁷

Како мерка за посигурна идентификација на гласачите, за прв пат на овие избори избирачкиот список содржеше фотографии од гласачите. Меѓутоа, ДИК не објави упатства за тоа како ИО да се справат со недоследностите помеѓу фотографиите во избирачкиот список и оние во документите за идентификација приложувани на денот на изборите.

На 28 ноември, два дена по официјалниот датум за затворање на избирачкиот список, ДИК објави дека 1.784.416 гласачи се регистрирани да гласаат во земјата, од кои 230.122 се ставени на посебен список на гласачи за кои се смета дека привремено престојуваат во странство. Посебни листи беа исто така составени за 2.015 затвореници, 13 внатрешно раселени лица и 325 членови на ИО надвор од земјата. Беа регистрирани вкупно 5.746 болни и немоќни гласачи, а 999 беа отфрлени, што претставува 0,32 проценти од гласачите. Повеќето ОИК ја сметаа постапката на ДИК за регистрирање на болни и немоќни гласачи врз основа на известување како рестриктивна и нејасна.

VIII. РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ

Секој кој има право на глас може да биде кандидат за пратеник, освен оние кои биле осудени со правосилна судска одлука на повеќе од шест месеци затвор и кои не ја отслужиле казната во целост. Регистрирани политички партии, коалиции на политички партии и групи на избирачи може да номинираат кандидати. Последните треба да обезбедат најмалку 1.000 потписи, со поддршка од гласачи кои живеат во соодветната изборна единица. Согласно претходната препорака на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, еден гласач сега може, за прв пат, да ја даде својата поддршка на повеќе од една кандидатска листа; меѓутоа, потписите мора да се собираат пред регионалните претставници на ДИК. Ниту една група гласачи не побарала да регистрира кандидати.

Согласно претходната препорака, за да се намали можноста од заплашување, треба да се размисли за изнаоѓање алтернативни методи за собирање потписи или овозможување финансиски депозити.

Регистрацијата на кандидатите се одвиваше од 18 октомври до 11 ноември и беше генерално инклузивна. Меѓутоа, ДИК ги објави документите потребни за регистрација на кандидатите дури на 1 ноември. Уште еден негативен аспект на процесот на регистрација беше и отсуството на правна јасност за неколку аспекти на номинирање и регистрација, вклучувајќи и за

³⁶ ДИК ја оправда својата одлука со образложение дека гласачи може да се додаваат на избирачкиот список единствено врз основа на лично барање. Тоа е во спротивност со Член 9-а од Изборниот законик кој им дозволува на партиите да побараат „внесување податоци“ во избирачкиот список. ДИК исто така сметаше дека СДСМ не може да ги употреби своите теренски проверки како основ за бришење гласачи, и мора да го темели своето барање единствено на информациите кои постојат во првичниот список.

³⁷ Локалната канцеларија на Транспаренси Интернешнал побара од ДИК да избрише 120 гласачи со адреса во зградата на Министерството за внатрешни работи (МВР). МВР откажа 107 записи поради незаконска регистрација.

верификација на потписи и одново поднесување на документи за регистрација, како и недоследноста на ДИК во верификацијата на документите.³⁸ Тоа доведе до отфрлање на неколку листи од Социјалдемократската партија на Македонија (СДПМ) и Народното движење за Македонија (НДМ).³⁹ ДИК беше недоследна во примената на нејзиното дискреционо право да верификува потписи и да отфрли листи без да даде претходно известување и можност за корекции. Двете партии поднесоа жалби против одлуките на ДИК до Управниот суд, кој ги поддржа одлуките на ДИК.

Треба да се воведат детални и навремени процедури за проверка на кандидатските листи за да се обезбеди доследност и инклузивност на процесот на регистрација, како и да се овозможи доволно време за кандидатите да ги корегираат грешките. При ревидирањето на Изборниот законик треба да се размисли за прецизирање на сите услови и потребни документи за повлекување или замена на кандидати на листите.

ДИК регистрираше 6 политички партии и 5 коалиции со вкупно 1.092 кандидати на 58 листи.⁴⁰ Согласно зголемената квота за поголема застапеност на жените, 41 процент од кандидатите се жени.⁴¹ Меѓутоа, на врвот на само четири од вкупно 58 листи се најдоа жени, при што многу соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР истакнаа дека политичките партии можат да вложат поголеми напори за да промовираат жени кандидати. ДИК ја регистрираше кандидатската листа на Внатрешната македонска револуционерна организација – Народна партија (ВМРО-НП) надвор од земјата, како и две листи на Левица во земјата и покрај тоа што не го исполнуваа условот за родова застапеност. Беа избрани 38 жени (31,6 проценти), 4 помалку отколку за претходниот состав на Собранието.⁴²

Политичките партии треба да размислат за внатрешни мерки за унапредување на жените на повисоки позиции во рамките на партиските структури, како и за вклучување на жени со изгледи за победа на кандидатските листи.

³⁸ Иако не претставуваше проблем на овие избори, законот е исто така нејасен и за условите за повлекување или замена на кандидати на листите.

³⁹ ДИК ги известиле партиите да корегираат одреден број на нерегуларности и пропусти, вклучувајќи уверенија за неосудуваност и потпишани изјави за потврда на етничка припадност, изборна единица и прифаќање на кандидатурата. Меѓутоа, ДИК конечно ги отфрли сите нивни листи, некои поради нерегуларности кои не биле првично соопштени.

⁴⁰ Коалицијата „За подобра Македонија“ предводена од ВМРО-ДПМНЕ вклучуваше 25 партии, а коалицијата предводена од СДСМ „За живот“ вклучуваше 14. Другите коалиции се Алијанса за Албанците (ДПА – Движење за реформи, Унитети и НДР), Коалицијата за промена и правда (Демократска унија, ФРОДЕМ, МОРО – Работничка партија и ДЕМОС) и ВМРО – Коалиција за Македонија (ВМРО-НП, Обединети за Македонија и Достоинство). Шесте регистрирани партии се ДУИ, ДПА, БЕСА, Левица, Партија за демократски просперитет (ПДП) и Либералната партија (ЛП). Повеќе од половина од 123 –те пратеници во заминување не се кандидираат на овие избори.

⁴¹ Секој трет и десетти кандидат на листата мора да доаѓа од редовите на помалку застапениот пол. Квотата е зголемена за 10 проценти во споредба со изборите во 2014 година.

⁴² Член 7 од [Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените \(ЦЕДАВ\)](#) пропишува дека „Државите-членки ќе ги преземат сите соодветни мерки за да ја елиминираат дискриминацијата врз жените во политичкиот и јавниот живот на земјата и, особено, да обезбедат дека жените имаат право, под еднакви услови со мажите: (а) на глас на сите избори и референдуми и на можност да бидат бирани во сите јавно избрани тела“. Види и став 3 од Одлуката 7/09 на Советот на министри на ОБСЕ, кој ги повикува земјите-членки „да ги поттикнат сите политички актери да промовираат еднакво учество на жените и мажите во политичките партии, со цел да се постигне подобро балансирана родова застапеност во избраните јавни тела на сите новонаосени одлуки.“

IX. КАМПАЊА

Официјалната кампања започна на 21 ноември и заврши со 24-часовен молк пред отворањето на избирачките места. Политичките партии и коалиции ги започнаа своите кампањи пред официјалниот почеток на изборната кампања, со теренски посети на водечките политички фигури низ земјата и мобилизирање на нивните гласачи. Генерално, партиите можеа слободно да ги водат своите кампањи, и се почитуваа основните слободи на здружување, собирање и изразување. Кампањата, меѓутоа, се одвиваше во атмосфера на недоверба во институциите и политичкото уредување.

Кандидатите ги водеа своите кампањи на социјалните медиуми, како и преку посети на граѓани од-врата-на-врата, помали состаноци и митинзи.⁴³ Билборди на четирите главни партии беа видливи во сите општини. Меѓутоа, поставувањето на постери и банери на јавни места се разликуваше во различни општини главно поради тоа што локациите не беа јавно обележани и некои локални власти не беа свесни дека имаат законска обврска да назначат такви места. Поради недостиг на финансии, кампањите на помалите партии се водеа главно на социјалните медиуми.

Митинзите низ целата држава беа главно добро посетени, иако публиката на некои од нив не покажуваше ентузијазам.⁴⁴ Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ ја уживаше јавната поддршка, вклучително и на митинзите, на повисоки функционери од земјите-членки на ЕУ. Околу 20 проценти од публиката на митинзите беа жени, додека на митинзите на партиите на етничките Албанци процентот на присутни жени беше дури и помал. Само мал број говорници беа жени.

Главните пораки на кампањата беа фокусирани на економијата, емиграцијата на младите и отворање работни места. Иако мнозинството од кандидатите користеа позитивна кампања, беше забележана и негативна реторика. Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ користеше националистички пораки и ја обвини коалицијата предводена од СДСМ дека се обидува да го ослаби националниот идентитет, претставувајќи ги изборите како референдум за унитарна и суверена држава. За возврат, коалицијата предводена од СДСМ ја обвини коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ за злоупотреба на државните овластувања и за криминални активности.

Кампањата во рамките на заедницата на етничките Албанци беше поинтензивна, со провокативна реторика од страна на ДПА, БЕСА, Алијансата за Албанците и ДУИ. Нови прислушкувани разговори на функционери на ДУИ беа објавени на социјалните медиуми за време на кампањата и на ДПА по изборите. Кампањите на партиите на етничките Албанци се обраќаа само на нивните заедници, а на некои митинзи беше забележана националистичка реторика.

Речиси и да немаше дебата помеѓу политичките лидери или кандидатите кои ги предводеа листите, ниту во изборните единици ниту на национално ниво. Единствен исклучок беше дебатата на која учествуваа четирите поголеми политички партии (ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДУИ и ДПА) во изборната единица еден во Скопје на 29 ноември.

⁴³ Во земјата има околу 1 милион корисници на Фејсбук.

⁴⁴ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР набљудуваше повеќе од 60 митинзи низ целата земја.

Во текот на кампањата, беа забележани голем број насилни инциденти против голем број политички партии.⁴⁵ Неколку партии тврдеа дека имале потешкотии при отворањето на изборни штабови во одредени места контролирани од ДУИ.⁴⁶ Постојаните наводи за заплашување на гласачи, принуда, притисок врз државните службеници, купување на гласови во ромската заедница и злоупотреба на административните ресурси имаа негативно влијание врз кампањата. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР потврди дузина од тие наводи.⁴⁷ Таквите постапки предизвикаа загриженост за можноста на гласачите да гласаат „без страв од одмазда“, како што е пропишано во став 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година.⁴⁸

Граѓаните, како и јавните службеници, не треба да бидат изложени на притисоци или заплашување. Властите и политичките партии треба да размислат за порешителни чекори за да обезбедат дека вработените во јавниот сектор, политичките активисти и други не треба да бидат принудувани да присуствуваат на митинзи или да гласаат на одреден начин. Сите примери и наводи за притисоци и заплашување треба да бидат предмет на целосна и ефективна истрага и навремен прогон од страна на властите.

X. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Финансирањето на кампањата е уредено со Изборниот законик. Како што е пропишано со закон, изборните кандидати отворија наменски банкарски сметки за целите на финансирање на кампањата. Поединци можат да донираат до 3.000 евра, додека правни лице можат да донираат до 30.000 евра. Странски или анонимни донации, како и донации од организации во сопственост на државата, верски или добротворни организации, се забранети. Секој учесник на изборите не смее да потроши повеќе од 1,8 евра по регистриран гласач во одредена изборна единица. Секоја листа ќе добие надомест од 0,25 евра за добиен глас, под услов да добие најмалку 1,5 проценти од гласовите дадени во конкретната изборна единица.

Кандидатите треба да поднесат два периоични и еден конечен извештај до ДИК, Државниот завод за ревизија (ДЗР) и Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК). Сите извештаи треба да бидат објавени на интернет страницата на секоја од институциите. Сите 11 учесници во изборниот процес поднесоа периодични финансиски извештаи на 1 и 10 декември, пријавувајќи ги своите донации и трошоци, кои беа објавени на интернет. Трошоците во девет извештаи ги надминале приходите, со најголема разлика од повеќе од 600.000 евра кај ВМРО-

⁴⁵ Голем број локални партиски штабови беа оштетени или вандализирани (СДСМ Арачиново на 7 ноември; ВМРО-ДПМНЕ Кавадарци 18 и 26 ноември; НСДП Аеродром 22 ноември; два штаба на ВМРО-ДПМНЕ во Неготино на 23 ноември; ДУИ Слупчане на 25 ноември). На 9 ноември, автомобилот на претседателот на огранокот на ГРОМ во Струмица беше запален; на 13 ноември, автомобилот на лидерот на ДУИ беше каменуван од група локални жители во Куманово. Неколку билборди беа уништени: на ДУИ во Куманово и Ѓорче Петров; на БЕСА во Сарај; на ВМРО-ДПМНЕ во Струмица, Штип, Куманово и Берово. По изборите, два штаба на СДСМ во Скопје беа вандализирани, а автомобилот на поранешна пратеничка на ДУИ беше вандализирана и ѝ беа упатени закани.

⁴⁶ БЕСА, ДПА и СДСМ наведоа дека имале потешкотии при добивањето на простории за партиски штабови во тетовско.

⁴⁷ Вклучувајќи пријави за купување гласови и притисоци врз поединци, нивните семејства, претставници на немнозинските заедници, вработени во јавниот и приватниот сектор, и медиуми, во најголем дел од страна на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ.

⁴⁸ Став 7.7 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) ги обврзува земјите учеснички да „обезбедат дека законите и јавната политика работат во насока на овозможување политичката кампања да се одвива во фер и слободна атмосфера во која партиите и кандидатите нема да бидат спречени со административни дејства, насилство или заплашување, слободно да ги изразат своите ставови и квалификации, или во која гласачите нема да бидат спречени да бидат информирани или да зборуваат за истите, или да гласаат без страв од одмазда. Види и [Заеднички насоки за спречување и одговор на злоупотреба на административни ресурси за време на изборните процеси на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанска комисија](#).

ДПМНЕ во првиот извештај и 1 милион евра во вториот.⁴⁹ Извештаите поднесени од БЕСА и ВМРО-НП содржеа донации кои го надминуваа дозволения лимит.⁵⁰ Конечните извештаи требаше да бидат поднесени во рок од 30 дена по затворањето на сметката, што може да биде до четири месеци по изборите.⁵¹ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР не беше информирана за какви било санкции поврзани со финансирањето на кампањата.

Регулативите за финансирање на кампањата се сеопфатни и бараат редовно известување од страна на учесниците во изборниот процес. Меѓутоа, транспарентноста е намалена поради непостоењето обврска за кандидатите да приложат банкарски изводи и сметки со извештаите, како и отсуството на повисоко ниво на деталност на извештаите кое би овозможило поголема транспарентност и поефикасна отчетност.⁵² Државниот завод за ревизија ја извести НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека може да спроведе ревизија, вклучувајќи и вкрстена проверка на трошоците на локално ниво, но само по приговор.⁵³

Треба да се размислува во насока на давање овластувања на Државниот завод за ревизија да спроведува целосни ревизии на финансирањето на кампањата по службена должност, како и да бара дополнителни информации и документи од кандидатите, за да обезбеди сеопфатна проверка како заштита од какви било можни прекршувања.

XI. МЕДИУМИ

A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА

Медиумската сцена вклучува повеќе од 130 радио и телевизиски канали кои работат на релативно мал пазар и во услови на политичка и етничка поделеност на медиумските куќи. Телевизијата е најважниот извор на информирање на околу 75 проценти од популацијата.⁵⁴ Најпопуларни радиодифузни медиуми се приватните телевизиски канали *Сител*, *Канал 5* и *Телма*. Јавниот сервис, Македонската радио и телевизија (МРТ), ги емитува МРТ1, МРТ2 и Собранискиот канал, како и три радио страници.⁵⁵

⁴⁹ Несовпаѓања имаше и во извештаите на БЕСА, Либералната партија, НДП, ДУИ, ДПА и *Левица*.

⁵⁰ Изборниот законик предвидува парична казна од 9.000 евра во денарска противвредност за секој кој нема да приложи финансиски извештаи за кампањата, и суспендирање или одземање на правото (делумно или целосно) на надомест на изборните трошоци за надминување на предвидениот лимит на потрошени средства. Кривичниот законик предвидува затворска казна од минимум пет години за секој кој нема да приложи и/или ќе го надмине предвидениот лимит на потрошени средства.

⁵¹ Став 200 од [Насоките на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за уредување на политичките партии од 2010](#) година утврдува дека „Извештаите за финансирањето на кампањите треба да се достават до надлежните органи во утврдениот рок кој не смее да биде подолг од 30 дена по изборите.“

⁵² Образецот за пријавување не содржи детална анализа на трошоците по ставки. На пример, ставката Рекламирање и пропаганда ги вклучува сите трошоци за рекламирање во медиумите, постери, билборди, настани поврзани со кампањата, итн., без детална анализа по потставки. На таков начин невозможно е да се спореди, на пример, бројот на телевизиски спотови пријавени од страна на кандидатите и бројот на искористени спотови.

⁵³ Став 220 од [Насоките на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за уредување на политичките партии од 2010](#) година вели дека „Законодавството мора да вклучува насоки за начинот на пријавување на повреди на законот до регулаторните тела, истражните овластувања кои им се даваат на таквите тела, и опсегот на применливи санкции. Без такви истражни овластувања, агенциите нема да имаат можност ефективно да го спроведат својот мандат. Неопходни се и соодвени финансии за да се обезбеди правилно функционирање на регулаторното тело“.

⁵⁴ Според [анализата](#) спроведена за Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АААМУ).

⁵⁵ Таа се финансира од таксата која ја плаќаат граѓаните, приходи од рекламирање и други активности, како и од владини субвенции.

Многу соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, вклучувајќи и новинари, упатија на самоцензура и отсуство на уредничка независност на медиумите поради политичките и бизнис интересите на сопствениците. Иако медиумски кампањи финансирани од владата не се водеа на приватните медиуми во 2016 година и беа забранети во текот на изборниот период, тие и понатаму беа причина за загриженост кај многу соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР кои на нив гледаа како на начин да се одржат пријателски настроените медиуми. Случаите на користење провокативен јазик од страна на новинари и вербалните напади врз новинари исто така беа причина за загриженост.⁵⁶ За време на кампањата, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше информирана за еден случај на наводно заплашување на уредник на вести од страна на претставник на ДУИ. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР доби пријави од вработените во јавните медиуми за притисоци и обиди на политичките чинители да влијаат врз уредничките одлуки на вработените во медиумите.

Треба да се направат напори за дополнително јакнење на уредничката независност на јавните медиуми од политичкото влијание за да им се овозможи пристап на граѓаните до плуралистички информации.

Купувањето на реклами финансирани од владата во приватните медиуми треба секогаш да се темели на објективни и недискриминаторски критериуми, со целосна и навремена транспарентност за обезбедените финансиски средства.

В. ЗАКОНСКА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ

Известувањето за изборната кампања се уредува со Изборниот законик. Значителните измени и дополнувања во 2015 година, кои беа за прв пат тестирани за време на изборите во 2016 година, дадоа осврт на неколку проблеми идентификувани во минатото, вклучувајќи ја и забраната за реклами финансирани од владата во текот на предизборниот период и медиумското покривање на државни функционери кои фаворизираат одредени политички партии за време на изборите. Измените и дополнувањата исто така предвидуваат покуси рокови за приговори поврзани со медиумите и прекршочни постапки.

Сите радиодифузери се обврзани да обезбедат балансирано известување за време на изборната кампања, во согласност со начелото на пропорционалност врз основа на бројот на потврдени кандидатски листи. Јавниот радиодифузер, МРТ, треба да им го обезбеди на кандидатите пропишаниот медиумски простор во секоја информативна програма, како и да им отстапи простор за бесплатно емитување и да организира дебати.⁵⁷

Согласно претходната препорака, законската обврска на МРТ да обезбеди точно утврден временски термин во секои вести посветен на известување за активностите на кампањата на поединечни кандидати треба да се замени со поопшта обврска, која ќе овозможи непристрасно и балансирано известување и, истовремено, почитување на нејзината уредничка независност.

⁵⁶ Покрај тоа, за време на распоредувањето на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, започна судењето на новинар, кој е во притвор од април 2016 година, за шпионажа, уценување и криминално здружување, во предмет кој локалните новинарски здруженија го сметаа за политички мотивиран; види [соопштение](#) на Советот на Европа. Исто така, пристапот до критичната интернет страница (SDK.mk) беше оневозможен од непознати причини четири последователни петоци пред изборите.

⁵⁷ Член 76а(2) од Изборниот законик предвидува дека јавниот радиодифузен сервис е должен да обезбеди рамноправен пристап во информативната програма, при што 30 проценти од времето емитува за дневните настани од земјата и светот, 30 проценти од времето за активностите на политичките партии на власт, 30 проценти од времето за активностите на политичките партии во опозиција и 10 проценти за активностите на политичките партии кои не се претставени во Собранието.

Изборниот законик дозволува 18 минути платено политичко рекламирање за секој час емитување, додека радиодифузните медиуми може да емитуваат дополнителни 12 минути комерцијално рекламирање. Голем број соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР сметаа дека 30 минути рекламирање на час е премногу. Приватните медиуми кои понудија платено политичко рекламирање мораа да им дадат можност на политичките партии да откупат подеднаков удел во таквиот медиумски простор. Некои вонпарламентарни партии се пожалија за непропорционално малата количина на платен медиумски простор достапен за нив.⁵⁸

Одредбите за распределба на платеното рекламирање може да се ревидираат за да се обезбеди поголем пристап за вонпарламентарните партии.

Суштинските медиумски реформи предвидени во Пржинскиот договор не беа финализирани и спроведени пред изборите. Во јули 2016 година, четирите најголеми парламентарни партии се согласија да спроведат посебни привремени мерки за овие избори. Тие вклучуваа назначување на главен и одговорен уредник на вестите на МРТ1 од страна на опозицијата (во консултација со другите парламентарни партии) 100 дена пред изборите, а чиј мандат ќе заврши ноќта на изборите, како и формирање на Привремена комисија за надзор на медиумското известување во текот на предизборниот период.

Привремената комисија е тело составено од пет члена од кои четири се назначени од политичките партии (двајца од владините и двајца од опозициските партии), и петти член избран од претходните четири. Комисијата ја презеде надзорната улога на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АААМУ), која претставува регулаторно тело за радиоидифузните медиуми. Привремената комисија имаше мандат да врши надзор врз медиумите во период од три месеци пред изборите. Меѓутоа, одредени измени и дополнувања на Изборниот законик не беа во целост хармонизирани во рамките на истиот, што предизвика нејаснотии за мандатот на Комисијата во периодот од 17 октомври, кога беа закажани изборите, до 21 ноември, кога официјално започна кампањата.⁵⁹

Согласно претходната препорака, Изборниот законик може да се измени и дополни со цел да се појаснат барањата за балансирано известување во текот на предизборниот период. Треба да се размисли за дополнително јакнење на независноста на АААМУ, со тоа што ќе ѝ се дадат повеќе ресурси за да се обезбеди исполнување на нејзината надзорна улога, вклучувајќи и овластувања за санкционирање кои ќе бидат ефективни, пропорционални и дестимулирачки.

Комисијата го оценуваше известувањето на радиодифузните медиуми за политичките актери и кандидати врз основа на извештаи за следење кои АААМУ ги подготвуваше на секои 10 дена.⁶⁰ Заклучоците на Комисијата се темелеа на толкувањето на нејзните членови на наодите од мониторингот на медиумите на АААМУ. Заклучоците не беа доследни, и понекогаш не ја

⁵⁸ Партиите кои не се претставени во Собранието можат да купат само една минута рекламирање на час, во споредба со 17 минути достапни за парламентарните партии, распределени на максимум 8 минути на час за владејачките партии, 8 минути за поголемите опозициски партии претставени во Собранието, и 1 минута за помалите парламентарни партии.

⁵⁹ Член 75а ги обврзува радиодифузерите да обезбедат избалансирано покривање на изборите во сите облици на изборно медиумско претставување во согласност со принципот на пропорционалност според бројот на потврдени листи на кандидати за пратеници.

⁶⁰ И покрај законската обврска, АААМУ не го надгледуваше известувањето за изборите на интернет медиумите, поради нејасните регулативи кои утврдуваа дека: „Изборниот законик не го дефинира терминот „интернет портал“, ниту неговиот опсег ... и дефиниција на овој термин не е достапна во ниту еден од националните закони“.

одразуваа сериозноста на наводните прекршувања.⁶¹ Комисијата предложи преку 60 прекршочни постапки.⁶² Од овие, 16 беа за небалансирано известување,⁶³ 6 за прикриена кампања на владини функционери,⁶⁴ и 29 поврзани со политичко рекламирање.⁶⁵ Имаше и 13 предмети кои се однесуваа на прекршување на предизборниот молк. Роковите за одлучување по приговорите поврзани со медиумите генерално не се почитуваа.⁶⁶ До денот на изборите, судовите разгледаа само два предмети, и обата ги отфрлија.

С. НАОДИ ОД СЛЕДЕЊЕТО НА МЕДИУМИТЕ

Изборните кандидати имаа пристап до медиумите за целите на кампањата, како и преку бесплатен медиумски простор во јавните медиуми. Радиодифузните медиуми ги покриваа кампањите на кандидатите во редовните информативни програми. Иако јавните, како и некои приватни медиуми, се обидоа да организираат дебати со сите клучни кандидати, повеќето беа неуспешни поради тоа што кандидатите одбиваа да земат учество.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе мониторинг на осум телевизиски канали и пет весници.⁶⁷ Резултатите од мониторингот покажаа дека двата јавни телевизиски канали генерално се придржуваа до регулативата за рамномерно известување за кандидатите во текот на изборната кампања. Во вестите на МРТ1, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ добила вкупно 40 проценти од медиумскиот простор, опозициските партии добиле 43 проценти, а вонпарламентарните партии 11 проценти. МРТ1 ги претставуваше кандидатите на начин кој беше позитивен и некритичен. Во текот на предизборниот молк, МРТ1 прикажа документарец за контроверзна историска личност која лидерот на ВМРО-ДПМНЕ ја спомена на еден од митинзите.⁶⁸

На МРТ2, чија програма е претежно на албански јазик, распределбата на известувањето помеѓу владејачката коалиција и опозициските партии беше слично рамномерна – 42 проценти и 39 проценти, соодветно. Вонпарламентарните партии добија 14 проценти од медиумскиот простор. Меѓутоа, вестите во најголем дел известуваа за партиите на етничките Албанци. Политичките актери беа главно претставени на позитивен и некритичен начин.

Приватните *Сител*, *Канал 5* и *Алфа* не обезбедија балансирано и непристрасно известување во своите вести, како што се покажа од квалитативните и квантитативните аспекти од

⁶¹ На пример, на седницата за оценка на вторите 10 дена од кампањата, Комисијата одлучи да не покрене обвиненија против ниту еден медиум, и покрај изразената пристрасност и законските прекршувања на некои од нив, како што е документирано во извештаите за мониторинг на медиумите на АААМУ. Спротивно, во својата оценка на првите 10 дена од кампањата, Комисијата предложи да се покренат обвиненија против неколку медиуми, иако извештаите за мониторинг во некои од случаите не даваат цврста основа за таквите препораки.

⁶² Ниту АААМУ ниту Привремената комисијата имаат законско овластување директно да изречат санкции, но АААМУ може да го извести судот за секое забележано прекршување.

⁶³ *Сител* и *ТВ Нова* (по 5 случаи) и *Алфа*, *ТВ Телма*, *24 Вести*, *Алсат-М*, *Канал 5* и *ТВ Шења* (по 1 случај).

⁶⁴ *Сител*, *Алфа* и *ТВ Нова* (по 2 случаи).

⁶⁵ Тоа се однесува и на должината на рекламните сегменти за одредена партија или блок кои беа подолги од законски дозволеното, или реклами кои беа емитувани надвор од изборната кампања.

⁶⁶ Судот треба да одлучи по пријава за прекршок во рок од 48 часа. Рокот за поднесување жалба против одлуката на судот е 24 часа. Второстепениот суд треба да одлучи по жалбата во рок од 48 часа.

⁶⁷ Следењето на медиумите од страна на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше спроведено во периодот од 7 ноември до 10 декември и ги вклучуваше програмите емитувани во ударните термини на каналите на јавниот сервис МРТ1 и МРТ2, и приватните телевизии *Сител*, *Канал 5*, *Алфа*, *Телма* и *Алсат-М* (помеѓу 18:00 и 24:00), како и главните информативни програми на *24 Вести* (емитувани во 20:00) и дневните весници *Дневник*, *Коха*, *Лајм*, *Слободен печат* и *Вест*.

⁶⁸ На 10 декември, МРТ1 емитуваше документарен филм за Андон Ќосето, кој беше споменат во говорот на лидерот на ВМРО-ДПМНЕ на 6 декември.

известувањето. Трите канали беа фокусирани на двете главни коалиции предводени од ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ, кои вкупно добија од 88 проценти од медиумското покривање на *Алфа* до 93 проценти на *Канал 5*. Иако коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ и коалицијата предводена од СДСМ беа рамномерно покриени, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ беше претставена главно позитивно, додека коалицијата предводена од СДСМ беше често претставувана во негативно светло, особено на *Сител*. Сите три телевизии се фокусираа на пораките од кампањата на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ. Сомнителни информации преземени од интернет повремено се пренесуваа како политички вести.

Алсат-М, *Телма* и *24 Вести* понудија разновидно и често критичко покривање на главните учесници во изборниот процес и политичките актери во нивните информативни емисии. Додека *Телма* и *24 Вести* беа повеќе сконцентрирани на двете главни коалиции,⁶⁹ другите коалиции и партии исто така добија значителен удел во медиумското покривање.⁷⁰ Сите три канали им дадоа можност на учесниците да ги презентираат своите платформи во дебати и интервјуа.

Весниците кои беа следени генерално понудија разновидни вести, иако со доза на наклонетост кон конкретни партии. *Дневник* известуваше во корист на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, а беше критички настроен кон коалицијата предводена од СДСМ, која доби најголем дел од медиумското покривање *Вест* исто така очигледно известуваше во корист на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ. *Слободен печат* известуваше во корист на коалицијата предводена од СДСМ и беше многу критички настроен кон владејачките партии. *Коха* и *Лајм* беа фокусирани на албанските партии. Додека *Коха* беше понаклонета кон ДУИ и генерално позитивно ги претстави кандидатите, *Лајм* беше многу критичен кон владејачките партии, особено ДУИ, која доби најголем дел од медиумското покривање.

ХП. ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ

Изборниот законик предвидува граѓанско, партиско и меѓународно набљудување. Вкупно 642 меѓународни набљудувачи, 98 меѓународни новинари и 7.605 граѓански набљудувачи беа акредитирани за овие избори. Главните граѓански организации за набљудување МОСТ и ЦИВИЛ спроведоа долгорочни и краткорочни набљудувачки активности. МОСТ распореди 80 долгорочни и околу 3.300 краткорочни набљудувачи, додека ЦИВИЛ распореди 35 долгорочни и околу 300 краткорочни набљудувачи. МОСТ исто така спроведе паралелно сумирање на гласовите.⁷¹ Активното учество на граѓанските набљудувачи во сите фази од изборниот процес обезбеди значаен слој на транспарентност.

Неколку дена пред денот на изборите, на 19 граѓански организации (дел од кампањата за подигање на свеста на гласачите спроведена од Фондацијата отворено општество – Македонија), им беа најавени финансиски ревизии.⁷² Овие организации изразија сомнеж за изборот на

⁶⁹ На *Телма*, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ доби 27 проценти од медиумскиот простор, во споредба со 23 проценти посветени на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ; на *24 Вести* тој сооднос беше 27 наспроти 19 проценти, соодветно.

⁷⁰ *Алсат-М* посвети 25 проценти од својот простор на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, додека ДУИ доби 21 процент, а коалицијата предводена од СДСМ доби 15 проценти од медиумскиот простор; слично, како *Телма* и *24 Вести*, тие посветија значителен дел од медиумскиот простор на другите партии и коалиции.

⁷¹ [Резултатите](#) од паралелното сумирање беа објавени на 12 декември и генерално соодветствуваа на изборните резултати на ниво на изборни единици.

⁷² Финансиски ревизии беа најавени за Здружението на текстилни и кожарски работници *Гласно* – Штип (на 7 декември), Здружението за локален развој „Акција плус“ – Ресен (на 9 декември), Здружението за развој и активизам „Аква“ – Струга (12 декември) и Фондацијата Отворено општество – Македонија (14 декември).

времето на ревизиите, и мораа да работат во услови кои не се погодни за учество на граѓанското општество во јавни работи.⁷³

ХШ. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

ДИК постапуваше по повеќето управни спорови поврзани со изборите. Државниот завод за ревизија и Државната комисија за спречување на корупција постапуваа по приговори поврзани со финансирање на кампањата и злоупотреба на административните ресурси, соодветно. Измените и дополнувањата на Изборниот законик во 2015 година ги зајакнаа правните гаранции за решавање на изборните спорови. Согласно претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, промените вклучуваат покуси рокови, објавување на управни одлуки во рок од 24 часа, и гарантирање на правото на жалба против сите управни одлуки до Управниот суд. Покрај тоа, согласно претходните препораки, ДИК донесе прирачник за процедурите за постапување по приговори. Меѓутоа, и покрај законската обврска, ДИК не спроведе електронски систем за постапување по предмети и приговори. Дополнително, ОИК не беа овластени да ги разгледуваат приговорите за прашања од нивната административна надлежност. Тоа имаше негативно влијание врз времетраењето на постапките на приговори и жалби, кои беа разгледувани централно од страна на ДИК, често со доцнење.

До ДИК биле доставени 11 приговори до денот на изборите, најголемиот дел од кои биле отфрлени поради отсуство на надлежност или докази.⁷⁴ Против две одлуки за отфрлање на листите на СДПМ и НДМ беа поднесени жалби до Управниот суд но и двете беа отфрлени, на затворени сесии, како неосновани.⁷⁵ Иако обете одлуки беа објавени на интернет страницата на судот, отсуството на јавни расправи од страна на Управниот суд може да ја намали јавната доверба во процесот, и е спротивно на заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди.⁷⁶ Општо, и покрај подобрувањата на Изборниот законик, спроведувањето на процедурите за решавање на изборни спорови не обезбеди во целост ефективен правен лек, што е спротивно на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.⁷⁷ Покрај тоа, голем број соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија загриженост за судската независност.⁷⁸

⁷³ Член 13 од Конвенцијата на ОН за борба против корупцијата вели дека: „секоја земја-членка треба да ги преземе соодветните мерки, во рамките на своите можности и во согласност со фундаменталните принципи на нејзиното национално право, да промовира активно учество на поединци и групи надвор од јавниот сектор, како што се граѓанското општество, невладините организации и организации поврзани со заедницата...“.

⁷⁴ Приговорите главно се однесуваа на наводи за прерано започнување на кампањата, прекршувања на Член 8-а од Изборниот законик со кој се забрануваат нови вработувања или откази во државните и јавните институции; пристрасност на претседателите и членовите на ОИК; и промена на локацијата на гласачко место.

⁷⁵ Согласно Уставот, судските рочишта и носењето пресуди е јавно. Јавноста може да биде исклучена единствено во случаи утврдени со закон. Законот за судови утврдува дека постапките пред судовите треба да се темелат на начелото на јавност и транспарентност.

⁷⁶ Став 12 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) година утврдува дека „постапките може да бидат тајни единствено во услови предвидени со законот и во согласност со обврските кои произлегуваат од меѓународните закони и меѓународните заложби“. Види и Член 10 од [Универзалната декларација за човекови права](#) и Член 14 од [ИЦЦПР](#).

⁷⁷ Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) година утврдува дека „секој има право на ефективен правен лек против управни одлуки, во насока на почитување на основните права и обезбедување на правен интегритет“. Види и став 3.3 од Кодексот за добри практики на [Венецијанската комисија од 2002](#) година.

⁷⁸ Види [Заклучни согледувања за третиот периодичен извештај на поранешна Југословенска Република Македонија](#) на Комитетот за човекови права на ОН.

Согласно претходната препорака, Изборниот законик треба да се хармонизира со Уставот и јасно да определува дека сите расправи за предмети поврзани со изборите треба да бидат јавни, како и дека одлуките се објавуваат веднаш

Треба да се размисли за децентрализација на механизмите за решавање изборни спорови. ОИК може да добијат задача да постапуваат по приговори за прашања кои спаѓаат во нивната административна надлежност, со цел да се овозможи навремен и ефективен правен лек.

До ДКСП беа доставени 10 приговори, во најголем дел поднесени од страна на СДСМ против функционери на ВМРО-ДПМНЕ и поврзани со злоупотреба на државни ресурси.⁷⁹ Рочиштата за овие предмети беа јавни и ДКСП побара од Основното јавно обвинителство да започне истраги. Покрај тоа, Народниот правобранител започна 10 истраги поврзани со наводи за притисоци врз јавните службеници и грешки во избирачкиот список.

Уште две иницијативи беа поднесени до Уставниот суд со кои се оспоруваше уставноста на изборните одредби. На 9 ноември, Уставниот суд ги одби обете иницијативи: една од БЕСА со која се оспоруваше одредбата за пререгистрација на гласачите со „спорни“ податоци (отсуство на надлежност) и една од НДМ со која се оспоруваше составот на Привременената комисија за медиуми (неоснована).

XIV. УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ НЕ СЕ МНОЗИНСКИ

Партиите и коалициите кои примарно ја претставуваа заедницата на етничките Албанци учествуваа на изборите самостојно, додека партиите и кандидати кои ги претставуваа помалите етнички заедници се приклучија на коалиции предводени од партиите кои ги претставуваа поголемите заедници.⁸⁰ И коалицијата предводена од СДСМ и коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ во своите листи вклучија претставници од речиси сите помалки заедници и седум од нив влегоа во Собранието.⁸¹ Како и во минатото, најголемиот дел од партиите кои ги претставуваа помалите заедници се приклучија на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ.

Коалицијата предводена од СДСМ, за прв пат, активно бараше гласови од заедницата на етничките Албанци, меѓу другото и преку номинирање на кандидати од Албанската етничка заедница со добри изгледи за победа. Некои партии на етничките Албанци го оспорија правото на партијата на етничките Македонци да привлекува гласови на етничките Албанци.⁸²

Темите поврзани со меѓу-етничките односи беа изразено застапени во кампањата, вклучувајќи ги и институционалните односи помеѓу заедниците на етничките Албанци и етничките

⁷⁹ Еден приговор беше поднесен од Дополнителниот заменик министер за внатрешни работи за наводна злоупотреба на службена положба од страна на министер кој прераспоредил вработени и ги покачил нивните плати. Вториот, поднесен од ВМРО-ДПМНЕ, содржеше наводи за користење на службени возила за пренесување на изборен материјал на СДСМ. СДСМ поднесе други приговори поврзани со наводни изборни активности на ВМРО-ДПМНЕ во дом за стари лица; за присуство на функционери на ВМРО-ДПМНЕ на поставувањето на темелите на водоводниот систем во Македонска Каменица и на отворањето на изградбата на градинка во Зрновце, како и за користење на владини возила за транспорт на изборен материјал на ВМРО-ДПМНЕ во Штип.

⁸⁰ Најголемиот дел од партиите кои ги претставуваат албанските заедници повикаа на спојување на постојните седум изборни единици во една на ниво на држава, како и на утврдување на резервирани и гарантирани пратенички места, со што ќе им биде овозможено самостојно да се кандидираат.

⁸¹ По двајца пратеници се изјасниле дека припаѓаат на бошњачката, ромската и турската заедница, а еден дека припаѓа на српската заедница.

⁸² Вкупно, 22 од новоизбраните пратеници се етнички Албанци: 20 избрани од редовите на партиите и коалициите на етничките Албанци и двајца од редовите на СДСМ.

Македонци и официјалната употреба на јазиците. Изборната битка беше особено конкурентна кај заедницата на етничките Албанци, каде новоформираните политички сили, како што се Алијанса за Албанците и БЕСА, како и СДСМ, ја оспорија доминантната позиција на ДУИ и ДПА.

Медиумското известувањето за политичките активности на помалите заедници, особено Ромите, често се служеше со негативни стереотипи. Иако изборниот материјал беше обезбеден на јазиците на мнозинските етнички заедници, немаше конкретна кампања за едукација насочена кон гласачите од помалите заедници или на нивните јазици.

Покрај заедницата на етничките Албанци, помалите заедници, вклучувајќи ја и ромската, истакнаа дека биле непропорционално опфатени во прочистувањето на избирачкиот список, веројатно бидејќи тие заедници не биле соодветно известени за потребата да се пререгистрираат.

Медиумите треба да обезбедат простор за помалите заедници и нивните претставници. Едукацијата на гласачите и кампањите за подигање на свеста, како и за правото на гласачите да гласаат без страв од одмазда, треба да бидат насочени кон помалите заедници и по можност да се спроведуваат на нивните јазици.

XV. ПРЕДВРЕМЕНО ГЛАСАЊЕ И ДЕН НА ИЗБОРИ

Предвременото гласање и денот на изборите главно се одвиваа во мирна атмосфера и без поголеми инциденти и тензии. За транспарентноста придонесе присуството на голем број граѓански и партиски набљудувачи во текот на целиот ден во набљудуваните избирачки места.

A. ПРЕДВРЕМЕНО ГЛАСАЊЕ И ГЛАСАЊЕ НА БОЛНИ И НЕМОЌНИ ЛИЦА

Предвременото гласање се одржа на 7 декември за членовите на ИО надвор од земјата и на 10 декември за болните и немоќни лица, внатрешно раселените лица, притворените и затворениците. Вкупно 8.099 лица (околу 0,5 проценти од сите регистрирани гласачи), вклучувајќи 5.746 болни и немоќни гласачи, беа регистрирани за предвремено гласање. Болните и хендикепираните гласачи имаат обврска да поднесат известување до релевантната ОИК седум дена пред денот на изборите. Со цел да се намали можната злоупотреба на гласањето на болните и немоќните, ДИК издаде упатства во кои се дефинира категоријата на болните и немоќни лица, придружните документи кои треба да се достават кон известувањето, како и лицата кои можат да поднесат барање за гласање во име на болните и немоќните гласачи. Меѓутоа, постапката остана нејасна и голем број ОИК побараа појаснување за тоа во име на колку болни и немоќни гласачи може да гласа едно лице.

Освен во 3 случаи, предвременото гласање беше генерално позитивно оценето. Забележаните процедурални проблеми се однесуваат на седум случаи на несоодветно запечатување на гласачките кутии, и осум случаи на нарушување на тајноста на гласањето. За време на гласањето во затворот Идризово, набљудувачите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележаа дека на неколку гласачи со валидни лични карти им било оневозможено да гласаат бидејќи ги немало на

избирачкиот список.⁸³ Преку 500 затвореници не биле вклучени на списокот поради истечени лични документи.

За да се спречи лишување на затворениците од правото на глас, треба да се корегираат правните недостатоци поврзани со обновувањето на нивните лични документи.

В. ГЛАСАЊЕ

На денот на изборите, речиси сите набљудувани избирачки места биле отворени на време. Процесот на отворање беше позитивно оценет во повеќето места, но набљудувачите забележаа процедурални проблеми: во 20 случаи записникот за гласање не беше пополнет пред почетокот на гласањето, во 21 случај не беше покажано дека гласачките кутии се празни, и во 10 случаи не беше евидентиран бројот на безбедносни ленти за гласачките кутии.

Процесот на гласање беше позитивно оценет во 97 проценти од набљудувањата. Процедурите главно беа следени, вклучувајќи ги и оние за спречување на повеќекратно гласање, како што се обележување на прстите на гласачите и проверка на фотографиите во избирачкиот список. Постапеноста на 4 проценти од набљудуваните избирачки места беше оценета како несоодветна. Во половината од овие случаи, тоа влијаеше на тајноста на гласањето. Преполни простории беа забележани во 5 проценти од посетените избирачки места. Повеќе од половина од набљудуваните избирачки места немаа услови за самостоен пристап на гласачите со хендикеп.⁸⁴

Треба да се преземат мерки за да се овозможи пристап на лицата со хендикеп до гласачките места.

Значајно, во 16 проценти од набљудуваните избирачки места, на граѓани не им било дозволено да гласаат бидејќи ги немало во избирачкиот список. Иако некои од овие граѓани биле упатени во други избирачки места, други истакнале дека нивните податоци биле дел од 28.341 записи избришани во јули 2016 година. Според ДИК, 470 лица поднеле барање приговори по тој основ.⁸⁵ Ова ја истакнува континуираната потреба од изнаоѓање одржливо решение за структурните недостатоци во регистарот на гласачи.

Во текот на гласањето беа забележани одредени сериозни нерегуларности, како што се групно гласање (4 проценти), гласање за друг (2 проценти) и несоодветно запечатување на гласачки кутии (2 проценти). Забележани биле и притисоци врз гласачи и мешање на неовластени лица во работењето на ИО. Во текот на денот, медиумите и полицијата известуваа за нерегуларности поврзани со купување гласови и фотографирање гласачки ливчиња. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше известена дека најмалку 6 лице биле уапсени.

Инциденти и нерегуларности, како и агитирање и заплашување на гласачи околу гласачките места, организиран превоз на гласачи, помош при гласање и семејно гласање беа почесто пријавувани во местата каде живеат етничките заедници.

⁸³ Околу 50 проценти од затворениците во Идризово, 30 проценти од затворот во Шуто Оризари, како и од затворите во Штип и Велес, не можеа да гласаат бидејќи не беа на избирачкиот список. Став 22 од [Заклучните согледувања за третиот периодичен извештај на поранешна Југословенска Република Македонија](#) на Комитетот за човекови права на ОН вели дека „земјата-членка треба да обезбеди дека избирачкото право е достапно за сите граѓани, вклучувајќи ги и лицата со хендикеп и лицата лишени од слобода. Земјата-членка треба исто така да преземе мерки за отстранување на сите административни пречки за да обезбеди подеднакво и целосно избирачко право за сите граѓани“.

⁸⁴ Види Членови 9 и 29 од ЦРПД од 2006 година.

⁸⁵ ДИК разгледа само 355 приговори до крајот на гласањето (како што е пропишано со закон) и сите ги отфрли.

С. БРОЕЊЕ И СУМИРАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ

Процесот на броење беше оценет како ефикасен и транспарентен, добар или многу добар во 114 од 127 набљудувања. Меѓутоа, беа забележани сериозни процедурални пропусти во голем број избирачки места, и броењето беше негативно оценето во 13 набљудувани избирачки места. Тоа првенствено се однесува на постапките пред отворањето на избирачките кутии, вклучително и броењето на бројот на потписи и неискористени гласачки ливчиња (28 и 25 случаи, соодветно), и верификувањето на бројот на безбедносни ленти за гласачки кутии (14 случаи). По броењето, 16 набљудувани ИО имале потешкотии при пополнувањето на записниците за резултати, а 14 ИО не ги следеле процедурите за пакување чувствителен изборен материјал и гласачки ливчиња. Копии од записникот биле дадени на оние кои ги побарале; меѓутоа, 33 набљудувани ИО не ги поставиле записниците на видно место, како што е пропишано со законот. Броењето беше завршено во законски предвидениот рок во сите набљудувани избирачки места.

Сумирањето започна навреме, но беше негативно оценето во 8 случаи. Главните проблеми кои беа забележани се однесуваат на условите во ОИК: недоволно простор (24 ОИК), преполни простории (22 ОИК), и лоша организација (9 ОИК). За време на набљудувањето, 336 записници за броење содржеа несообразности и гласачките ливчиња се пребројуваа во 40 избирачки места.

Д. ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕЛИМИНАРНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Иако не е пропишано со закон, ДИК ги објави прелиминарните резултати по избирачко место и изборна единица на интернет во текот на ноќта, што придонесе кон транспарентноста на процесот. ДИК требаше да ги објави прелиминарните резултати во 07:00 на 12 декември, но тоа го стори во 21:30, кога ги доби и потврди записниците од сите ОИК. Според ДИК, излезноста на гласачите била 67 проценти. Неважечки биле 3,18 проценти од гласачките ливчиња, што претставува висок процент и е најверојатно резултатот на конфузијата за тоа што претставува важечко и неважечко ливче, како и неземањето предвид на неважечките ливчиња во случаи кога гласачот погрешил при заокружувањето.

XVI. РАЗВОЈ НА НАСТАНИТЕ И ПРИГОВОРИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

Пост-изборниот период беше одбележан со тензичната атмосфера и остра реторика главно на ВМРО-ДПМНЕ.⁸⁶ Откако БЕСА и СДСМ поднесоа приговори за резултатите во неколку избирачки места, ВМРО-ДПМНЕ повика на протести пред ДИК. На 17 декември, лидерот на ВМРО-ДПМНЕ даде партиска изјава пред толпата, обвинувајќи ги ДИК и голем број амбасадори во земјата за мешање во изборите.⁸⁷ Следниот ден, беа објавени некролози на сегашни и поранешни претставници на меѓународната дипломатска заедница во Скопје. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР нема информации дека се преземени правни мерки против таквите дејствија.⁸⁸

⁸⁶ Протестантите повикаа на линч на неколку нови пратеници од опозицијата, палејќи го американското знаме и извикувајќи „клетви Албанци“. Високи владини функционери зборуваа за „Ноќта на долгите ножеви“ и изразија желба лидерот на опозицијата да умре од срцев удар.

⁸⁷ Беа искажани следните обвинувања или изјави: ДИК врши постизборни малверзации; ДИК и Управниот суд се под притисок од странските претставници во државата и амбасадорите се мешаат во внатрешната политика; на „амнестираниот криминалец“ Зоран Заев нема да му се дозволи да формира влада; ВМРО-ДПМНЕ нема да учествува во преизбори или во преговори посредувани од странски претставници, нема да дозволи кантонизација или редефинирање на границите на државата, ќе се бори против десоросоизација на граѓанското општество и ќе ги ревидира правилата за финансирање на граѓанските организации.

⁸⁸ Член 20 од [ИЦЦПР](#) цели дека „Какво било агитирање на национална, расна или верска омраза кое претставува поттикнување на дискриминација, непријателство или насилство треба да биде забрането со закон и законот треба да се спроведува“.

А. ПРИГОВОРИ ДО ДИК ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

На 13 декември, БЕСА и СДСМ поднесоа 16 приговори до ДИК за резултатите во неколку избирачки места.⁸⁹ Овие приговори можеа потенцијално да ги променат изборните резултати и формирањето на владејачка коалиција.

ДИК постапуваше по приговорите на јавни седници кои траеја три дена и кои беа пренесувани во живо на телевизија. И покрај законскиот рок од 48 часа, ДИК ја објави одлуката со доцнење од три дена. Седум од осумте приговори доставени од БЕСА за наводни нерегуларности во текот на гласањето (притисок врз гласачи, гласање за друг и купување гласови) беа отфрлени поради недоволно докази. Понатаму, во ниту еден од записниците од споменатите избирачки места не биле забележани вакви нерегуларности, ниту пак ОИК добиле забелешки за записниците по овие прашања.

Преостанатиот приговор на БЕСА се однесуваше на случај за наводно гласање за друг или обид за двојно гласање во едно избирачко место.⁹⁰

СДСМ достави осум приговори, но повлече два од нив на 16 декември. Сите приговори беа отфрлени. Ниту еден од приговорите не содржеше докази, ниту пак беше основ за поништување на резултатите, бидејќи се однесуваа на аритметички корекции во записниците на некои ИО.

Дискусијата по еден приговор, кој се однесуваше на гласачко ливче кое било искинато од кочанот заедно со серискиот број на талонот, траеше повеќе од еден ден. ДИК ги провери изборните материјали и ги испраша членовите на ОИК и ИО.⁹¹ Некои од независните членови на ДИК покажаа јасна намера да ги поништат резултатите од избирачкото место поради нарушување на тајноста на гласањето, иако членовите на ИО инсистираа дека не знаат кој го пополнил гласачкото ливче и поради тоа не можат да го откријат идентитетот на гласачот.

Целиот процес беше попречен од непрофесионалното однесување на некои членови на ДИК, пристрасното однесување и неорганизираноста. Членовите на ОИК и ИО беа повикувани на седниците касно навечер, беа предмет на јавен притисок и закани со затворска казна, и беа испрашувани пред медиумите без каква било заштита на нивниот идентитет и нивната приватност. ДИК ги разгледуваше приговорите на СДСМ подолго од оние доставени од БЕСА, при што ДИК ги повика членовите на ИО да ги објаснат корекциите во записникот на ИО и отворањето на гласачката кутија без да се заведат наводните факти во записникот, како што е пропишано со законот.

⁸⁹ Според Изборниот законик, изборните резултати на ниво на избирачко место може да бидат поништен доколку: ИО не го спровел гласањето во согласност со законот; е нарушена тајноста на гласањето; гласањето било прекинато подолго од три часа; полицијата не одговорила на барањето за интервенција од страна на избирачкиот одбор, а за тоа имало потреба и влијаело врз спроведувањето на гласањето на избирачкото место; бројот на гласачките ливчиња во гласачката кутија е поголем од бројот на избирачите што гласале и некое лице или лица гласале за други лица. ДИК има обврска да го провери изборниот материјал доколку е пријавена нерегуларност во записникот на ИО. Во случај на поништување, ќе се спроведе прегласување доколку вкупниот број на гласачи регистрирани на избирачкото место може да влијае врз резултатите на изборната единица.

⁹⁰ Една жена изјавила дека не можела да гласа на денот на изборите бидејќи незиното име веќе било прецртано на избирачкиот список. ДИК ги испраша членовите на ИО, но остана нејасно дали некој гласал во име на жената или таа се обидела да гласа по втор пат. Беше повикан графолог, кој потврди дека потписот во избирачкиот список и потписот на жената се различни. ДИК ги поништи резултатите од ова избирачко место.

⁹¹ ДИК утврдила дека недостасува записникот број 15 (прием на изборен материјали и состојба на избирачкото место). Спорното гласачко ливче беше пронајдено за време на пребројувањето и порамнувањето; забелешка во врска со гласачкото ливче беше пронајдена во записникот за резултатите на ИО, но истата ја немаше во копиите од записникот.

Согласно претходната препорака, ДИК треба да ги разгледува сите приговори и жалби на начин кој е непристрасен и ослободен од политичко влијание. Законот треба да се толкува доследно и во согласност со намерата на законот.

В. ЖАЛБИ ДО УПРАВНИОТ СУД

Пет жалби беа поднесени до Уставниот суд против одлуките на ДИК. Една од страна на ВМРО-ДПМНЕ против одлуката на ДИК за поништување на резултатите од едно избирачко место, и четири од СДСМ против одлуката на ДИК да ги отфрли приговорите за четири избирачки места поради наводни процедурални нерегуларност.

За прв пат, Управниот суд јавно расправаше по овие предмети. Судија го презентираше предметот и им даде можност на подносителите на жалбите да додадат релевантни факти. По јавните расправи, секој од пет-члените панели на судии одлучуваше зад затворени врати, во согласност со правилникот за работа на судот. Управниот суд потврди три од одлуките на ДИК и отфрли две. Одлуките беа објавени на 20 декември, во рамките на законскиот рок од 24 часа.

Во првиот предмет, Судот ја отфрли одлуката на ДИК за поништување на резултатите во едно избирачко место, бидејќи сметаше дека првичниот приговор доставен од БЕСА не требало да биде примен од ДИК поради тоа што не бил потпиша од страна на подносителот. Во вториот предмет, Судот ја отфрли одлуката на ДИК да ги потврди резултатите од едно избирачко место на процедурална основа и наложи прегласување на 25 декември 2016. Процедуралниот пристап на Судот може да послужи како преседан за поништување на резултати на избирачко место кои не влијаат на исходот на изборите врз основа на процедурални грешки, спротивно на барањата на Изборниот законик.

С. ПРЕГЛАСУВАЊЕ И КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ

На 25 декември, се спроведе прегласување во избирачкото место 2011 во Теарце, изборна единица 6.⁹² Според ДИК, прегласувањето се одвивало во мирна атмосфера и резултатите од прегласувањето не влијае врз севкупните резултати. На 28 декември, ДИК им издаде уверенија за пратеници на избраните кандидати.

Конечните резултати објавени од ДИК содржеа две недоследности. Бројот на важечки гласови изнесуваше 1.153.984, додека збирот на гласови дадени по кандидат изнесуваше 1.153.962 (22 гласа помалку). Исто така, бројот на гласачи кои гласале изнесуваше 1.191.852; 2 повеќе од збирот на неважечки (37.870) и важечки (1.153.984) гласови. ДИК не ги објасни овие несовпаѓања на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР.

XVII. ПРЕПОРАКИ

Овие препораки, содржани во целиот текст, се даваат со цел да се зајакне спроведувањето на изборите во поранешна Југословенска Република Македонија и да се поддржат напорите за нивно усогласување со Заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори. Овие препораки треба да се читаат заедно со претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, особено препораките од Конечниот извештај од 2014 и јуни 2016 година, по кои уште не е постапено. ОБСЕ/ОДИХР и понатаму е подготвена да им помогне на органите на власта

⁹² Пред прегласувањето, разликата во гласовите помеѓу ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ во изборна единица 6 изнесуваше 306. Избирачкото место број 2011 имаше 714 регистрирани гласачи, што значеше дека прегласувањето можеше да го промени бројот на пратеници на овие две партии од 51 наспроти 49 на 50 наспроти 50, соодветно.

дополнително да го подобрат изборниот процес и да постапат по препораките содржани во овој и во претходните извештаи.⁹³

A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ

1. Согласно претходната препорака, Изборниот законик ќе има корист од целосна ревизија заради негова хармонизација, како внатрешно така и со другите релевантни закони. Ревизијата треба да се изврши во јавна постапка по консултации помеѓу сите чинители и релевантни претставници на граѓанското општество.
2. Согласно претходната препорака, со цел да се зголеми транспарентноста и јавната доверба во работата на ДИК, сите седници на ДИК треба да бидат отворени за јавноста; сите одлуки на ДИК треба да бидат објавувани на нивната интернет страница редовно и без одлагање.
3. Согласно претходната препорака, ДИК и МВР треба да го продолжат процесот на ажурирање на регистарот на гласачи преку координирана работа, според јасно дефинирани одговорности и постапки. Потребни се соодветни ресурси и време за да се оствари оваа задача пред следните избори. Овој процес треба да има за цел да изнајде одржливо решение за структурните проблеми, да биде транспарентен и да обезбеди пристап на политичките партии и граѓанското општество.
4. Треба да се воведат детални и навремени процедури за проверка на кандидатските листи за да се обезбеди доследност и инклузивност на процесот на регистрација, како и да се овозможи доволно време за кандидатите да ги корегираат грешките. При ревидирањето на Изборниот законик треба да се размисли за прецизирање на сите услови и потребни документи за повлекување или замена на кандидати на листите.
5. Треба да се воспостави механизам за навремен и ефективен правен лек за сите гласачи со право на глас кои не се пронашле на избирачкиот список, за истите да можат да го реализираат своето право на глас.
6. Граѓаните, како и јавните службеници, не треба да бидат изложени на притисоци или заплашување. Властите и политичките партии треба да размислат за порешителни чекори за да обезбедат дека вработените во јавниот сектор, политичките активисти и други не треба да бидат принудувани да присуствуваат на митинзи или да гласаат на одреден начин. Сите примери и наводи за притисоци и заплашување треба да бидат предмет на целосна и ефективна истрага и навремен прогон од страна на властите.
7. Треба да се направат напори за дополнително јакнење на уредничката независност на јавните медиуми од политичкото влијание за да им се овозможи пристап на граѓаните до плуралистички информации.
8. Согласно претходната препорака, ДИК треба да ги разгледува сите приговори и жалби на начин кој е непристрасен и ослободен од политичко влијание. Законот треба да се толкува доследно и во согласност со намерата на законот.

⁹³ Според став 24 од [Истанбулскиот документ на ОБСЕ од 1999](#), земјите-членки на ОБСЕ се обврзале „точно да ги следат оценките за изборите и препораките на ОДИХР“.

В. ДРУГИ ПРЕПОРАКИ

Изборен систем

9. Потребно е да се преиспита прагот за изборната единица надвор од земјата со цел да се обезбеди парламентарна застапеност на тие гласачи, која може да биде пропорционално поврзана со излезноста, како во случајот со гласачите во земјата.
10. Законодавството би требало да предвидува периодична ревизија на границите од страна на независно тело во согласност со промените во популацијата. Кога се врши редефинирање на границите на изборните единици, истото треба да биде направено на транспарентен, непристрасен и инклузивен начин.

Изборна администрација

11. Треба да се размисли за ревидирање на Правилникот за работа на ДИК за да се подобри внатрешната организација, ефикасноста и транспарентноста на нејзиното работење.
12. Согласно претходната препорака, за да се обезбеди одржливост на административниот капацитет на ДИК, сите неопходни работни места во стручната служба треба да бидат редовни, врз основа на јавен оглас за вработување.
13. ДИК треба навремено да ги појасни процедурите кои не се елаборирани во Изборниот законик. Сите објаснувања треба да бидат во согласност со одредбите од Изборниот законик.
14. ДИК треба да размислува во насока на обезбедување посеопфатни обуки на комисиите на пониско ниво со фокус на процедурите на денот на изборите.
15. ДИК треба да размислува во насока на развивање на сеопфатна и навремена програма за едукација на гласачите. Особено внимание треба да се посвети на начинот на кој се означуваат гласачките ливчиња и тајноста на гласањето.

Регистрација на гласачи

16. Сите гласачи со право на глас треба да бидат додадени на избирачкиот список, независно од важноста на нивната лична карта или пасош, како што е пропишано со Уставот.
17. Законот за пријавување на престојувалиште и живеалиште треба да биде ревидиран за да обезбеди доследни дефиниции на она што значи привремено престојувалиште и постојано живеалиште на граѓаните кои живеат во земјата и во странство, како и ефикасни механизми за ажурирање на регистарот на адреси од страна на МВР. На правните недоследности треба да им се даде осврт за да се обезбеди точност на податоците во регистарот на гласачи врз основа на реалното место на живеење на гласачите.
18. За да се зголеми јавната доверба во процесот, треба да бидат преземен мерки за да се обезбеди дека активната регистрација за гласање во странство може да ја изврши единствено гласачот лично.

Регистрација на кандидати

19. Согласно претходната препорака, за да се намали можноста од заплашување, треба да се размисли за изнаоѓање алтернативни методи за собирање потписи или овозможување финансиски депозити.
20. Политичките партии треба да размислат за внатрешни мерки за унапредување на жените на повисоки позиции во рамките на партиските структури, како и за вклучување на жени со изгледи за победа на кандидатските листи.

Финансирање на кампањата

21. Треба да се размисли во насока на давање овластувања на Државниот завод за ревизија да спроведува целосни ревизии на финансирањето на кампањата по службена должност, како и да бара дополнителни информации и документи од кандидатите, за да обезбеди сеопфатна проверка како заштита од какви било можни прекршувања.

Медиуми

22. Купувањето на реклами финансирани од владата во приватните медиуми треба секогаш да се темели на објективни и недискриминаторски критериуми, со целосна и навремена транспарентност за обезбедените финансиски средства.
23. Согласно претходната препорака, законската обврска на МРТ да обезбеди точно утврден временски термин во секои вести посветен на известување за активностите на кампањата на поединечни кандидати треба да се замени со поопшта обврска, која ќе овозможи непристрасно и балансирано известување и, истовремено, почитување на нејзината уредничка независност.
24. Одредбите за распределба на платеното рекламирање може да се ревидираат за да се обезбеди поголем пристап за вонпарламентарните партии.
25. Согласно претходната препорака, Изборниот законик може да се измени и дополни со цел да се појаснат барањата за балансирано известување во текот на предизборниот период. Треба да се размисли за дополнително јакнење на независноста на АААМУ, со тоа што ќе ѝ се дадат повеќе ресурси за да се обезбеди исполнување на нејзината надзорна улога, вклучувајќи и овластувања за санкционирање кои ќе бидат ефективни, пропорционални и дестимулирачки.

Приговори и жалби

26. Согласно претходната препорака, Изборниот законик треба да се хармонизира со Уставот и јасно да определува дека сите расправи за предмети поврзани со изборите треба да бидат јавни, како и дека одлуките се објавуваат веднаш.
27. Треба да се размисли за децентрализација на механизмите за решавање изборни спорови. ОИК може да добијат задача да постапуваат по приговори за прашања кои спаѓаат во нивната административна надлежност, со цел да се овозможи навремен и ефективен правен лек.

Учество на етничките заедници кои не се мнозински

28. Медиумите треба да обезбедат простор за помалите заедници и нивните претставници. Едукацијата на гласачите и кампањите за подигање на свеста, како и за правото на гласачите да гласаат без страв од одмазда, треба да бидат насочени кон помалите заедници и по можност да се спроведуваат на нивните јазици.

Ден на избори

29. За да се спречи лишување на затворениците од правото на глас, треба да се корегираат правните недостатоци поврзани со обновувањето на нивните лични документи.
30. Треба да се преземат мерки за да се овозможи пристап на лицата со хендикеп до гласачките места.

АНЕКС I: АНЕКС 1: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ⁹⁴

	Број		Проценти
Регистрирани гласачи	1.784.416		
Гласачи кои гласале	1.191.852		66,79
Важечки гласови	1.153.984		96,82
Неважечки гласови	37.870		3,18
Резултати			
Партии/Коалиции	Гласови	Проценти	Пратенички места
Коалиција предводена од Македонска внатрешна револуционерна организација – Демократска партија на македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ)	454.577	38,14	51
Демократска партија на Албанците (ДПА)	30.964	2,60	2
Коалиција Демократска унија за интеграција (ДУИ)	86.796	7,28	10
Коалиција предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ)	436.981	36,66	49
Коалиција за промени и правда – Трет блок (КПП)	10.028	0,84	0
Партија за демократски просперитет (ПДП)	1.143	0,10	0
Коалиција „Алијанса за Албанците“	35.121	2,95	3
Либерална партија	3.840	0,32	0
Коалиција ВМРО за Македонија	24.524	2,06	0
Движење БЕСА	57.868	4,86	5
Левица	12.120	1,02	0
Вкупен број гласови	1.153.962	96,83	120

АНЕКС П: ЛИСТА НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА НАБЉУДУВАЧКА МИСИЈА ЗА ИЗБОРИ

КРАТКОРОЧНИ НАБЉУДУВАЧИ

Парламентарно собрание на ОБСЕ

Роберто	БАТЕЛИ	Словенија	Специјален координатор
Азај	ГУЛИЈЕВ	Азербејџан	Шеф на делегацијата
Бериван	АСЛАН	Австрија	
Волфганг	ГЕРСТЛ	Австрија	
Димитар	ДЕЛЧЕВ	Бугарија	
Кирил	ЦОЧЕВ	Бугарија	
Кристиан	ВИГЕНИН	Бугарија	
Томас	СТРИЦЛ	Германија	
Георгиос	ВАРЕМЕНОС	Грција	
Луици	КОМПАЊА	Италија	
Серџио	ДИВИНА	Италија	
Хелен	КОНЗЕТ-БАРГЕЦ	Лихтенштајн	
Малгорзата	ГОСИЕВСКА	Полска	
Свен-Олоф	САЕЛСТРОЕМ	Шведска	
Неџдет	УНУВАР	Турција	
Мир Камал	АЛИЗАДА	Азербејџан	
Милован	ПЕТКОВИЌ	Хрватска	
Георгиос	ЧАМПУРИС	Грција	
Моника	ДЕЛИ ПРИСКОЛИ	Италија	
Џенк	ИЛЕРИ	Турција	
Андреас	НОТЕЛ	Германија	
Франческо	ПАГАНИ	Италија	
Мариа	ЧЕПУРИНА	Руска Федерација	
Ирина	САБАШУК	Украина	

Парламентарно собрание на Советот на Европа

Стефан	ШЕНАХ	Австрија	Шеф на делегацијата
Вусал	ХУСЕЈНОВ	Азербејџан	
Муслум	МАМАДОВ	Азербејџан	
Саша	МАГАЗИНОВИЌ	Босна и Херцеговина	
Валери	ЈАБЛИАНОВ	Бугарија	
Предраг	СЕКУЛИЌ	Црна Гора	
Полин	КРИК	Холандија	
Франк	ЈЕНСЕН	Норвешка	
Луис Леите	РАМОС	Португалија	
Матјаз	ХАНЗЕК	Словенија	
Шабан	ДИСЛИ	Турција	
Владислав	ГОЛУБ	Украина	
Џорџ	ФОУЛКС	Обединето Кралство	
Доменико	ВАЛАРИО	Италија	Венецијанска комисија
Каре	ВОЛАН	Норвешка	Венецијанска комисија
Франк	ДЕШЛЕР	Франција	Секретаријат
Богдан	ТОРКАТОРИУ	Романија	Секретаријат
Ен	ГОДФРИ	Обединето Кралство	Секретаријат

Европски парламент

Игор	ШОЛТЕС	Словенија	Шеф на делегацијата
Ангел	ЦАМБАЗКИ	Бугарија	
Андреј	КОВАЧЕВ	Бугарија	
Тонино	ПИКУЛА	Хрватска	
Џоел	БЕРГЕРОН	Франција	
Јенс	НИЛСОН	Шведска	
Марија	СПИРАКИ	Грција	
Мартин	ФИЛИПОВ	Бугарија	
Јорген	СИЛ	Естонија	
Јулиана	ХУСАР-ДЕКАНИ	Унгарија	
Паоло	БЕРГАМАШИ	Италија	
Јохана	МАРЕСКО	Република Чешка	Секретаријат
Никос	САЛИАРЕЛИС	Грција	Секретаријат
Хелен	КОЛИНС	Ирска	Секретаријат
Џерард	КВИЛ	Обединето Кралство	Секретаријат

Краткорочни набљудувачи на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР

Уарда	СЕЛАМИ	Албанија
Еринда	ТОСКА	Албанија
Манфред	АШАБЕР	Австрија
Флориан	ДОШЕК	Австрија
Томас	МУЕЛМАН	Австрија
Ајрис	О'РУРК	Австрија
Томас	БОТЕРМАН	Белгија
Хуго	БРОУЕРС	Белгија
Фредерик	ДЕ КОНИК	Белгија
Јоирс	ВАН	Белгија
Викториа	ЧАЧЕВА	Белгија
Константина	КОСТОВА	Бугарија
Димитар	СТАНЧЕВ	Бугарија
Елизабета	МАДАРЕВИЌ	Хрватска
Мартина	ВРДОЉАК	Хрватска
Јосип	ЈУРИЌ	Хрватска
Хана	БРОДСКА	Република Чешка
Адам	ДРНОВСКИ	Република Чешка
Јан	ФАЛНУС	Република Чешка
Ева	ЈАНУ	Република Чешка
Мартин	КОСАТКА	Република Чешка
Јане	КОВАРИКОВА	Република Чешка
Петра	КРАТОЧВИЛОВА	Република Чешка
Олдрич	ЛАЦИНА	Република Чешка
Павел	ПИНКАВА	Република Чешка
Валдемар	УРУБА	Република Чешка
Милена	ЛЕВИЦКОВА	Република Чешка
Ларс	АНДЕРСЕН	Данска
Даниел	МУНК	Данска
Бирте Торп	ПЕДЕРСЕН	Данска
Ингегерд Нисен	ПЕДЕРСЕН	Данска

Мајкл	РАЗМУСЕН	Данска
Пребен Ту	РАЗМУСЕН	Данска
Питер	РАВН	Данска
Анемет	ВЕСТЕРГАРД	Данска
Алберт Волмер Мајор	ВРАЈТ	Данска
Сулев	ЛАН	Естонија
Лилиан	ПАЛУМ	Естонија
Ерки Јоханес	АЛТО	Финска
Кимо	КОЛАНДЕР	Финска
Хаиди Карина	КОТАМАКИ	Финска
Ану Тути Хелена	ВИРТАНЕН	Финска
Александре	БАЛГУЈ-ГАЛОЈ	Франција
Емануел	ЦЕРФ	Франција
Клеменс	КОНТЕСО	Франција
Лорен	ЛЕМАРШАНД	Франција
Муниа	МАЛКИ	Франција
Лоик	ТРЕГУРЕС	Франција
Инго Давид	БУЕТНЕР	Германија
Биргит	ДАИБЕР	Германија
Хелмут Јулиус	ГОЕСЕР	Германија
Мендел	ГОЛДСТЕИН	Германија
Холгер	ХЕМБАХ	Германија
Том Собјерг	ХОЈЕМ	Германија
Дороти	ХАТЕР	Германија
Клеменс	ЈУРГЕНМАЈЕР	Германија
Хелмут Дирк Пол	КЛАВОН	Германија
Питер Фриц	КОЛМАЕР	Германија
Анели	КОШЕЛА	Германија
Џулиен	МАРКАРД НАРТЕН	Германија
Хеико	МЕИНХАРТ	Германија
Конрад	МЕНИ	Германија
Николас	НАХТИГАЛ-МАРТЕН	Германија
Хаинц Хелмут	НАГЕЛ	Германија
Реинхолд Стефан Винсенз	ОСТЕРХУС	Германија
Јенс	ПРИНЗХОРН	Германија
Реџин	РЕИМ	Германија
Ханс-Хајнрих Јосеф	РИЕСЕР	Германија
Хилдегард Кристин Марија	РОГЛЕР-МОШЕЛ	Германија
Анке	СМОЛИШ	Германија
Гантер	ВОЛК	Германија
Роберт	ВЕРНЕР	Германија
Ерик Гјула	БАКТАИ	Унгарија
Роберт	КАСАБ	Унгарија
Бригита	ЛЕНГЈЕЛ	Унгарија
Елза	ШОНСТЕИН	Унгарија
Габор	СЕКЕРЕС	Угарија
Кристина	ТИХАНЈИ	Унгарија
Фионуала	БРЕНАН	Ирска

Вилиам	БУЛМАН	Ирска
Полин	КОНВЕЈ	Ирска
Френк	КЕНЕФИК	Ирска
Оливиа	МИЧЕЛ	Ирска
Фердинандо	ЛАЈОЛО ДИ КОСАНО	Италија
Енза	ПЕТРИЉО	Италија
Надиа	РАНЕРИ	Италија
Тецуја	САХАРА	Јапонија
Фумијо	ТАКАИ	Јапонија
Анет	КАРКЛИНА ЛУРОПЕ	Летонија
Рита	СТАФЕЈЕВА	Литванија
Јонкир Вилем Хендрик	ДЕ БУФОРТ	Холандија
Оно Вилем Корнелис	ХАТИНГА ВАН Т САНТ	Холандија
Јоханес Мартинуа	СТИЕНЕН	Холандија
Вилем Вутер	ПЛОМП	Холандија
Хенриет Сузан	ВИНКЛЕР	Холандија
Андри Стефансон	ВАН МЕНС	Холандија
Вутер Хендрик	СИМОНИС	Холандија
Мауриц	ВАН ХИК	Холандија
Алида Јај	БОЈ	Норвешка
Сиље Евјен	ХАНСЕН	Норвешка
Кари	ХЕСЕЛБЕРГ	Норвешка
Грегор	ЛЕВОЦКИ	Полска
Ана	МАКОВСКА-ЛЕВОЦКА	Полска
Аркадиус	СЕМЕНИУК	Полска
Ана	ПИЛАСЕК	Полска
Корина Ана-Мариа	АРТЕНИ	Романија
Богдан Овидиу	БИРИС	Романија
Јона Марина	ДИМИТРИУ	Романија
Михалеа-Оливиа	ПАВЕЛ	Романија
Дмитри	АЛЈАКИН	Руска Федерација
Сергеј	АНДРИАШИН	Руска Федерација
Јулиа	АНТОНОВА	Руска Федерација
Кристина	БОГДАНОВА	Руска Федерација
Алексеи	БОГУЛАВСКИ	Руска Федерација
Јури	БОРИШЕНКО	Руска Федерација
Елизавета	БОРИСОВА	Руска Федерација
Андреј	БОРОДИН	Руска Федерација
Алексеј	ЧУМИЧЕВ	Руска Федерација
Светлана	ДИМБРИЛОВА	Руска Федерација
Евгени	ЕГОРОВ	Руска Федерација
Сергеи	ЕРМАКОВ	Руска Федерација
Игор	ЕРМОЛЕНКО	Руска Федерација
Владислава	ФАДЕЕВА	Руска Федерација
Алексеи	ФИЛИПОВ	Руска Федерација
Јури	ГОРБАТЈУК	Руска Федерација
Ана	ГОЗИНА	Руска Федерација
Александер	КОБРИНСКИЈ	Руска Федерација
Јулиа	КОРОТУН	Руска Федерација

Светлана	КОРЗОВА	Руска Федерација
Евгениа	ЛИТВИН	Руска Федерација
Елена	ЛОБОДА	Руска Федерација
Николаи	МАКАРОВ	Руска Федерација
Владимир	МАТИУКИН	Руска Федерација
Игор	МЕДНИКОВ	Руска Федерација
Ана	МОРОЗОВА	Руска Федерација
Наталиа	НАУМОВА	Руска Федерација
Мариа	НИКИФОРОВА	Руска Федерација
Јулиана	ПЕТРЕНКО	Руска Федерација
Јулиа	ПЛОКХОВА	Руска Федерација
Сергеј	РАКИТИН	Руска Федерација
Дмитри	РЕПКОВ	Руска Федерација
Леили	РУСТАМОВА	Руска Федерација
Асиа	СЕМЕНОВА	Руска Федерација
Ана	ШАИНОГА	Руска Федерација
Александар	ШАЛАК	Руска Федерација
Вилјам	СМИРНОВ	Руска Федерација
Олга	ТАТАРЧЕНКОВА	Руска Федерација
Валери	ТИКХОНОВ	Руска Федерација
Елизавета	ТИТКОВА	Руска Федерација
Фаина	УСОВА	Руска Федерација
Филип	ВОСКРЕСЕНСКИ	Руска Федерација
Сергеи	ЗЕНКОВ	Руска Федерација
Марина	ЖИЛКИНА	Руска Федерација
Александер	ЖУРОВ	Руска Федерација
Тибор	ЧЛУПИК	Словачка
Даринка	БОГДАНОВИЌ	Словенија
Маја	ЗБОГАР	Словенија
Кази Абдул Калам Мухамед	АЛИ	Обединето Кралство
Николас Џордан	БРИМБЛ	Обединето Кралство
Ендрју Фру	КАЛДВЕЛ	Обединето Кралство
Макс	КОЛЕР	Обединето Кралство
Иан Палистер	КРЕМАН	Обединето Кралство
Чарлс Едвард	ФИЦХЕРБЕРТ	Обединето Кралство
Ричард Пол	ГОУД	Обединето Кралство
Дали Тарик	ХАКЕМ	Обединето Кралство
Едриан Франсис	И АНСОН	Обединето Кралство
Оливер	ЏОСЕФ	Обединето Кралство
Миа (Камила Парсфон Ленокс)	МАРЗУК	Обединето Кралство
Џон	МИЛС	Обединето Кралство
Кетрин Мери	ПИДКОК	Обединето Кралство
Бернард Џосеф	КВОРОЛ	Обединето Кралство
Томас Леи	РИЧАРДСОН	Обединето Кралство
Мајкл Дејвид	САНДЕР	Обединето Кралство
Робин алан	СЕЛЕРС	Обединето Кралство
Алисон	САТЕРЛЕНД	Обединето Кралство
Дејвид Џон	ТАЈЛЕР	Обединето Кралство

Морин Кристи	ТАЈЛЕР	Обединето Кралство
Кармен	ДЕ АНТОНИО СЕРАНО	Шпанија
Хавиер	ДЕ КАСТРО	Шпанија
Марија Неус	ФЕРНАНДЕЗ КЕТГЛАС	Шпанија
Ирене	МАРТИН КОРТЕЗ	Шпанија
Ана Марија	САНЧЕЗ КАМБОН	Шпанија
Клаес Јохан	АЛЕКСАНДЕРСОН	Шведска
Стелан	БАКЛУНД	Шведска
Линда	СЕДЕРБЛАД	Шведска
Томи	КАРЛСОН	Шведска
Ханс Биргер	НЕРЕСКОГ	Шведска
Хелена	МУНТЕР	Шведска
Ана	РОГАНСКА ХЕДЛУНД	Шведска
Керстин	СУДБЕРГ	Шведска
Бјорн Микаел	ТЕДЕМАН	Шведска
Фабрицио	КОМАНДИНИ	Швајцарија
Пиа	ЏИАНИНАЦИ	Switzerland
Анет	КЕЛЕР	Switzerland
Мартин Пол	МИНДЕР	Switzerland
Макс	ОСЕР	Switzerland
Франк	ВИДЕРКЕР	Switzerland
Шила	БЕЛОМЕТИ	Switzerland
Хусејин Авни	БИЧАКЛИ	Турција
Шон	БЕРКАВИЏ	Соединети Држави
Џејмс	БЕРК	Соединети Држави
Дарин	БИЕЛЕЦКИ	Соединети Држави
Шејмус	БРЕНАН	Соединети Држави
Кетрин	КАШНЕР	Соединети Држави
Џеј Брус	КЛАРК	Соединети Држави
Педро	КОРТЕС	Соединети Држави
Ворд	КРОМЕР	Соединети Држави
Филип	ДАНИЕЛ	Соединети Држави
Џефри	ЕРЛИЧ	Соединети Држави
Аугуста	ФЕДЕРСТОН	Соединети Држави
Меган	ФИЦЦЕРАЛД	Соединети Држави
Анслем (ЈР)	ЏЕНТЛ	Соединети Држави
Хеди	ГЛЕН	Соединети Држави
Ејми	ХАМБЛИН	Соединети Држави
Ненси	ЛИПЕР	Соединети Држави
Евелин	ЛЕНОН	Соединети Држави
Имре	ЛИПИНГ	Соединети Држави
Мари-Селест	МАРКО	Соединети Држави
Андреа (Шели)	МЕКТОМАС	Соединети Држави
Џозеф	МЕЈЕР	Соединети Држави
Барбара	МИЛЕР	Соединети Држави
Стивен (Мичо)	МОРАН	Соединети Држави
Џереми	ПАЈН	Соединети Држави
Октавиус	ПИНКАРД	Соединети Држави

Ребека	РИПЛИ	Соединети Држави
Констанс (Кони)	РОБИНСОН	Соединети Држави
Тимоти Џејмс	СКОТ	Соединети Држави
Харис	СОФРАЦИЈА	Соединети Држави
Каролин	ВИЛИАМС	Соединети Држави
Ширли	ХИЛ	Соединети Држави
Грег	ФИНК	Соединети Држави
Едвард	ГОНЗАЛЕС	Соединети Држави
Брус	ЗАЧАРЗУК	Соединети Држави

Главен тим на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР

Тана	ДЕ ЗУЛУЕТА	Италија	Шеф на мисијата
Раул	МУРЕШАН	Романија	
Александра	ПАЈЕВИЌ	Црна Гора	
Алесандро	РОТА	Италија	
Маша	ЈАЊУШЕВИЌ	Србија	
Таниа	МАРКЕС	Португалија	
Овидиу	КРАИУ	Романија	
Марек	МРАЧКА	Словачка	
Марио	ОРУ	Италија	
Каролина	РИДЕЛ	Шведска	
Џонатан	МЕЛОН	Обединето Кралство	
Моника	МОРАВКОВА	Република Чешка	
Татјана	ПЕРОВИЌ	Србија	
Павел	ЈУРЗАК	Полска	
Томас	ЈАНЗИ	Полска	
Ангела	ГИЛАШЧУ	Молдавија	
Питер	БУКЕР	Обединето Кралство	

Долгорочни набљудувачи на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР

Кристина Оливер	ХАЈНЕК	Австрија
Олга	НЕСМЕСКАЛОВА	Република Чешка
Карен Бенедикт	СКИПЕР	Данска
Килиан	ХОКВАРТ	Франција
Кристоф	ВЕДЕМАН	Германија
Мајкл	ВЕРСИНГ	Германија
Сесилиа Роуз	КИВИНИ	Ирска
Симон	БРОЧИ	Италија
Аида	МАСИЛКАНОВА	Киргиска Република
Лоренс	ТЕУЛ	Холандија
Серваш	ВЕМЕРС	Холандија
Пер Н.	СВАРТЕФОС	Норвешка
Елоф Давид	ДАХМЕН	Шведска
Вида	КОРЕН ХОЛМ	Шведска
Саша Мишел	АЛДЕРИСИ	Швајцарија
Моника Анџела	ЦИАМБОНИНИ	Швајцарија

Роџер	БРАЈАНТ	Обединето Кралство
Џоан	ПИРС	Обединето Кралство
Мајкл Дејвид	ЕЛДРЕД	Соединети Држави
Џесика Кетрин	НЕС	Соединети Држави

ЗА ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) е главна институција на ОБСЕ која им помага на земјите-членки „во обезбедување на целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на начелата на демократијата и (...) изградба, зацврстување и заштита на демократските институции, како и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Документ од самитот во Хелсинки од 1992 г.). Ова се нарекува човекова димензија на ОБСЕ.

ОБСЕ/ОДИХР со седиште во Варшава (Полска) беше основана на Самитот во Париз во 1990 г. како Канцеларија за слободни избори, а започна со работа во мај 1991 година. По една година, името на Канцеларијата беше сменето со цел да го отсликува проширениот мандат кој ги вклучува човековите права и демократизацијата. Денес брои повеќе од 130 вработени лица.

ОБСЕ/ОДИХР е водечка агенција во Европа на полето на **набљудување на избори**. Секоја година таа го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи кои имаат за цел да оценат дали изборите во регионот на ОБСЕ се спроведуваат во согласност со Заложбите на ОБСЕ, другите меѓународни стандарди за демократски избори и националното законодавство. Нејзината единствена методологија обезбедува детална слика за целиот изборен процес. Преку проекти за поддршка, ОБСЕ/ОДИХР им помага на земјите-членки на ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** вклучуваат: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и родова еднаквост. ОБСЕ/ОДИХР секоја година спроведува одреден број специјално наменети програми за поддршка кои се стремат да ги развиваат демократските структури.

ОБСЕ/ОДИХР исто така им помага на своите земји - членки во исполнувањето на обврските во унапредувањето и заштитата на човековите права и основните слободи во согласност со заложбите на човековата димензија на ОБСЕ. Ова се остварува преку работа со најразлични партнери заради градење соработка, капацитети и обезбедување експертиза за тематски области, вклучително и оние за човековите права, во рамките на борбата против тероризмот, унапредување на заштитата на човековите права на лица - жртви на трговија со луѓе, едукација и обука за човекови права, следење на и известување за човековите права, како и човековите права на жените и безбедноста.

На полето на **толеранцијата и недискриминацијата**, ОБСЕ/ОДИХР им обезбедува поддршка на своите земји-членки при зацврстувањето на нивниот одговор кон омразата и случаите на расизам, ксенофобија, анти-семитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОБСЕ/ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство; обука за органите на прогонот; следење, известување и проследување на справувањето со кривични дела и инциденти поврзани со омраза, како и едукациски активности за унапредување на толеранцијата, почитувањето и взаемното разбирање.

ОБСЕ/ОДИХР обезбедува совети за своите земји-членки во однос на нивните јавни политики за **Ромите и Синтите**. Таа го унапредува градењето на капацитетите и вмрежувањето на заедниците на Ромите и Синтите и го поттикнува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите за креирање на јавните политики.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат преку блиска координација и соработка со земјите-членки на ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и нејзините теренски канцеларии, како и со другите

меѓународни организации. Повеќе информации се достапни на интернет страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihr).